

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Eläketietous, taloudellisten kannustimien vaikuttavuus ja eläkeaikeet

SATU NIVALAINEN
SANNA TENHUNEN

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Eläketietous, taloudellisten kannustimien vaikuttavuus ja eläkeaikeet

SATU NIVALAINEN
SANNA TENHUNEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Phone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Helsinki 2018

ISBN 978-951-691-285-4 (nid.)

ISBN 978-951-691-286-1 (PDF)

ISSN 1236-3049 (painettu)

ISSN 1798-7482 (verkkajulkaisu)

TIIVISTELMÄ

Eliniän pidentyessä eläkkeelle siirtymisen myöhentyminen olisi toivottavaa sekä eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyysnäkökulmasta. Eläkejärjestelmään sisältyvät taloudelliset kannustimet pyrkivät osaltaan vaikuttamaan tähän suuntaan. Suomen työeläkejärjestelmässä tällaisia ovat elinaikakerroin, lykkäyskorotus ja varhennusvähennys.

Taloudelliset kannustimet voivat vaikuttaa eläkeaikeisiin vain, jos ne tunnetaan. Jos eläkkeelle siirtyminen myöhentyy, vaikkei kannustimia tunneta, taustalla vaikuttavat todennäköisesti muut tekijät. Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten hyvin eläkeikää lähestyvät suomalaiset tuntevat eläkejärjestelmän kannustinpiirteitä. Lisäksi tiedustellaan heidän käsityksiä kannustimien vaikutuksista ja tietämyksen yhteyttä niihin. Kolmantena tutkimuksessa tarkastellaan eläkeaikeita erityisesti kannustimien näkökulmasta. Tutkimuksessa käytetään vuoden 2017 eläkeuudistuksen kynnyksellä tehtyä kyselytutkimusta, joka kohdistui eläkeikää lähestyviin, vuosina 1954–62 syntyneisiin, ei vielä eläkkeelle siirtyneisiin suomalaisiin.

Kaikki eivät osaa arvioida tulevaa eläkettään, elinaikakerroimen vaikutuksen tietää vain osa, mutta työssä jatkamisen merkitys eläkkeeseen tunnetaan paremmin

Tutkimuksessa eläketietoutta mitataan kolmella mittarilla. Ensimmäinen mittari on arvio omasta eläkkeestä. Tutkimuksessa keskitytään siihen, onko vastaajalla oma arvio eläkkeestä, eikä tarkastella arvioiden paikkansapitävyyttä. Kannustimien ja eläkeaikeiden näkökulmasta nimenomaisesti oma, subjektiivinen arvio on tärkeässä roolissa. Hieman alle puolet vastaajista on antanut arvion siitä, minkä verran eläke tulee olemaan eläkkeelle siirryttäessä. Arviomatta jättämisen taustalla saattaa olla ajatus siitä, ettei jäljellä olevien vuosien eläkekertymää osattu arvioida, tai luotetaan eläkkeen määrää koskevan informaation saantiin lähempänä eläkkeelle siirtymistä.

Toinen eläketietoutta mittaava kysymys koskee elinaikakerrointa. Kyselyn yhteydessä vastaajille esitettiin taulukko, josta selvisi arvio elinaikakerroimen vaikutuksesta kullekin mukana olleelle ikäluokalle. Vastaajista lähes 60 prosenttia kertoi, ettei ollut tietoinen elinaikakerroimen vaikutuksesta. Elinaikakerroimesta

tietoisistakin yli puolet oli aliarvioinut sen vaikutuksen. Korkeammin koulutetut ja korkeampia tuloja saavat tunsivat elinaikakertoimen vaikutuksen useammin.

Työssä jatkamisen merkitys eläkkeen kertymiseen tunnettiin paremmin. Noin kaksi kolmesta koki, että heillä on hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseen. Yli 60-vuotiaat, vähintään keskiasteen koulutuksen saaneet sekä korkeampia työtuloja saavat tunsivat vaikutuksen useammin. Sen sijaan työttömät ja perusasteen koulutuksen saaneet tunsivat keskimääräistä harvemmin työssä jatkamisen vaikutuksen eläkkeeseen.

Kokonaisuudessaan eläketietous vaihtelee. Tutkimuksessa käytetyt kolme mittaria antavat moniulotteisen kuvan eläketietoudesta ja sen vaihtelusta. Kolme mittaria ovat yhteydessä toisiinsa, mutta vain osittain. Joka viides vastaajista osasi arvioida oman eläkkeensä, tunti elinaikakertoimen vaikutuksen ja tiesi työn jatkamisen merkityksen eläkkeeseen. Toisaalta yhtä monella tilanne oli päinvastoin: viidennes ei osannut arvioida eläkettään eikä ollut tietoinen elinaikakertoimen tai työssä jatkamisen vaikutuksesta eläkkeeseensä.

Lykkäyskorotus ja varhennusvähennys koetaan yleisesti kannustaviksi, mutta omiin aikeisiin elinaikakerroin ja lykkäyskorotus heijastuvat vain harvoin

Yleisesti ottaen vastaajat kokevat lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen kannustavan eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen. Lähes puolet, 57 prosenttia, pitää lykkäyskorotusta eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä kannustavana tekijänä. Varhennusvähennyksen koetaan kannustavan eläkkeelle siirtymisen myöhentämisessä hieman harvemmin, 46 prosenttia pitää sitä kannustavana tekijänä. Erityisen usein lykkäyskorotusta pitivät kannustavana vähintään keskiasteen koulutuksen saaneet ja yrittäjät. Varhennusvähennyksen merkitykseen puolestaan uskoivat useimmin keskiasteen ja alimman korkea-asteen koulutuksen saaneet. Sekä lykkäyskorotusta että varhennusvähennystä pitivät keskimääräistä useammin kannustavana ylemmät toimihenkilöt, työssä jaksamiensa luottavaisesti suhtautuvat sekä ne, jotka tunsivat työssä jatkamisen merkityksen eläkkeeseen.

Elinaikakerroin ja lykkäyskorotus pyrkivät kannustamaan työssä pidempään jatkamista. Vastaajista suurin osa, 85 prosenttia, kertoi, ettei elinaikakerroin ja lykkäyskorotus vaikuta heidän suunnittelemaansa eläkeikään. Vain 15 prosenttia koki eläkettä leikkaavan vaikutuksen olevan taustalla aikomuksessa jatkaa töissä yli vanhuuseläkkeen alaikärajan. Erityisen usein näin ajattelivat ne, jot-

ka uskoivat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka, vastaajat, joilla ei ole puolisoa sekä ne vastaajat, jotka arvioivat taloudellisen toimeentulonsa eläkeaikana jäävän kohtalaiseksi tai sitä huonommaksi. Eläketietous ei erottunut lykkäysaikeita selittävänä tekijänä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten vastaajien eläkeaikeet suhtautuvat vanhuuseläkkeen alaikärajaan (tai muuhun poikkeavaan eläkeikään, jos vastaajalla oli sellainen). Vastaajista suurin osa, 56 prosenttia, arvioi jäävänsä eläkkeelle täsmälleen omassa eläkeiässään. Ennen omaa eläkeikäänsä eläkkeelle arvioi siirtyvänsä 17 prosenttia ja vasta oman eläkeiän jälkeen 27 prosenttia vastaajista. Sukupuolen tai koulutustaustan suhteen vastauksissa ei ollut eroja. Iän suhteen oli nähtävissä, että vanhin vastaajaryhmä, 60–62-vuotiaat, arvioivat siirtyvänsä eläkkeelle nuorempia vastaajia harvemmin omassa eläkeiässään ja useammin vasta sen jälkeen.

Ennen omaa eläkeikäänsä eläkkeelle siirtymistä suunnittelivat keskimääräistä useammin julkisen sektorin työntekijät, työssä jaksamisestaan huolestuneet sekä ne, jotka arvioivat eläkeaikaisen toimeentulonsa vähintään kohtalaiseksi. Oman eläkeikäänsä jälkeen eläkkeelle siirtymistä suunnittelivat erityisesti yrittäjät sekä ylemmät ja alemmat toimihenkilöt. Lykkäysaikeita oli useammin julkisen sektorin työntekijöillä kuin yksityisellä sektorilla työskentelevillä. Myös terveydelliset näkökulmat erottuivat lykkäysaikeiden kohdalla. Ne, jotka uskoivat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka, myös suunnittelivat jatkamista jaksamiseensa epäilevästi suhtautuvia useammin.

Kannustinkysymyksistä aikomus lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vuoksi oli merkittävä suunniteltua eläkeajankohtaa selittävä tekijä. Vastaajat, jotka pitivät elinaikakerrointa ja lykkäyskorotusta merkittävänä syynä eläkkeelle siirtymisen lykkäämiseen, suunnittelivat myös jäävänsä eläkkeelle ennen omaa eläkeikää keskimääräistä harvemmin. Yleinen käsitys varhennusvähennyksen kannustavuudesta ei sen sijaan heijastunut eläkeaikeisiin. Lykkäyskorotusta kannustavana pitävät harkitsivat jonkin verran useammin eläkkeelle siirtymistä vasta oman eläkeiän jälkeen.

Suomalaiset eläkeikää lähestyvät tunsivat eläkejärjestelmän kannustinpiirteitä vain osittain. Tämä hankaloittaa tavoitetta vaikuttaa kannustimien avulla eläkeaikeisiin. Kyselyn yhteydessä vastaajia informoitiin elinaikakertoimen, lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen vaikutuksesta eläkkeeseen. Tästä lisätiedosta huolimatta vain noin puolet piti varhennusvähennyistä ja lykkäyskorotusta eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä kannustavina piirteinä. Näistä vain lykkäyskorotus heijastui aikeisiin lykätä eläkkeelle siirtymistä yli oman

eläkeiän. Elinaikakertoimen kohdalla epätietoisuus sen vaikutuksesta oli laajaa, mutta silti sen koettiin vaikuttavan eläkeaikeisiin. Tutkimuksen tulokset ovat saman suuntaisia aiempien kannustimien vaikutusta tarkastelleiden tutkimusten kanssa: kannustimilla näyttäisi olevan merkitystä ainakin osalle, mutta niiden vaikutus voi jäädä kokonaisuudessaan pieneksi.

SUMMARY

From the point of view of a sustainable pension system and economy, people should retire later since they live longer. The economic incentives of the pension system aim to steer people in this direction. The incentives are the life expectancy coefficient, an increment for late retirement and a reduction for early retirement.

The economic incentives affect retirement intentions only if people know about them. If retirement is postponed although the incentives are unknown, the factors contributing to the postponement are likely to be other than the incentives. In this study, we investigate how well Finnish citizens who are approaching retirement age know the incentives of our pension system. In addition, we look at how they assess the effects of the incentives and how their knowledge of incentives is linked to the effects of the incentives. The third issue we focus on are the retirement intentions, in particular from the point of view of the incentives. We have based our research on the questionnaire survey conducted at the brink of the 2017 pension reform. The survey was directed at Finnish citizens born between 1954 and 1962 who were approaching their retirement age but had not yet retired.

Pension knowledge measured with three indicators

We have used three indicators to measure how familiar people are with pension issues. The first indicator is an assessment of one's own pension amount. We focus on whether the respondents could estimate how much pension they will get, not on whether their estimates were correct. From the point of view of incentives and retirement intentions, the subjective assessment plays an important role. Slightly less than half of the respondents estimated how much pension they will get when they retire. People may have chosen not to estimate their future pension because they do not know how to assess the pension accrual for the years they have left in working life, or because they feel confident that their pension provider will give them information on their pension amount closer to their retirement.

Another indicator used to measure pension knowledge relates to the life expectancy coefficient. The questionnaire came with a table of the estimated effect of the life expectancy coefficient for each age cohort that the survey was sent to. Nearly 60 per cent of the respondents stated that they were unaware of the impact of the life expectancy coefficient. Of those who were aware of the coefficient, more than half had underestimated its impact. Those with a higher

education and a higher income were more familiar with the impact of the life expectancy coefficient.

The respondents were fairly familiar with how working longer affects the pension amount. Approximately two out of three felt that they know well how their own pension will be affected if they continue working. The over-60-year-old respondents, those with at least an upper secondary level education and those with higher earnings were more familiar with the effects of working longer. The unemployed and those with a basic-level degree were less familiar with how working longer affects the pension amount.

Overall, there is great variation in pension knowledge. The three indicators used in this study give a multidimensional picture of pension knowledge and how it varies. The three indicators are partially interconnected. Every fifth respondent knew how to estimate their own pension and were familiar with the effects of the life expectancy coefficient and with how working longer affects their pension. On the other hand, equally many could not estimate their pension and were unfamiliar with the effects of the life expectancy coefficient and with how working longer affects their pension.

Increment for late retirement and reduction for early retirement reflected in retirement intentions

As a rule, the increment for late retirement and the reduction for early retirement motivated the respondents to plan to work past their retirement age. Slightly more than half (57%) of them stated that the increment for late retirement would encourage them to retire late, while somewhat fewer (46%) found the reduction for early retirement to be an incentive to postpone retirement. In particular, those with at least an upper secondary level education and the self-employed were motivated by the increment for late retirement to continue working past their retirement age. The reduction for early retirement was found to be an incentive for late retirement particularly among those with an upper secondary level education and those with a lowest level tertiary education. The professional or managerial employees, those who were confident about their working ability and those who were familiar with the effects that working longer has on their pension were encouraged to postpone their retirement more often than average because of the increment for late retirement and the reduction for early retirement.

Both the life expectancy coefficient and the increment for late retirement aim to encourage people to work longer. The majority of the respondents (85%) stated

that neither affect their intended retirement age. Only 15 per cent felt that they would continue working past their retirement age because of the pension cutting factor. This was the sentiment in particular of those respondents who believed that their state of health would allow them to work until their retirement age, those who were unmarried and those who estimated that their retirement income would be fair or worse. Pension knowledge did not stand out as a significant factor for late retirement intentions.

In this study, we have reviewed how the respondent's retirement intentions were in relation to their retirement age (or individual retirement age, if the respondent had one). The majority (56%) of the respondents estimated to retire at their retirement age. 17 per cent estimated to retire early and 27 per cent late. The gender or educational background of the respondents made no difference. The oldest respondents, the 60–62-year-olds, estimated more often than the younger ones that they would retire late.

Public sector employees, those concerned about their work ability and those who estimated that their retirement income would be at least reasonable planned to retire early more often than average. Particularly the self-employed and the professional and managerial employees, as well as the lower-level office workers, planned to retire late. Public sector employees intended to retire late more often than private sector employees. Health issues also affected the intentions to retire late. Those who felt that their health would allow them to work until their retirement age also planned to continue working more often than did those who doubted their health.

The life expectancy coefficient and the increment for late retirement considerably contributed to their late retirement intentions. The respondents who found the life expectancy coefficient and the increment for late retirement to be significant incentives for late retirement also planned to retire before their retirement age less often than average. The reduction for early retirement was not reflected as an incentive in the retirement intentions. Those who found the increment for late retirement to be incentive planned slightly more often to retire late.

The Finns approaching their retirement age were only partly familiar with the incentives of the pension system. This makes it difficult to influence people's retirement intentions via the incentives. In connection with the questionnaire, the respondents were informed of how the life expectancy coefficient, the increment for late retirement and the reduction for early retirement affects their pension. Despite this additional information, only half of the respondents found the reduction for early retirement and the increment for late retirement as incentives to postpone

retirement. Of these, only the increment for late retirement was reflected in the intentions to retire late. Many were unaware of the effects of the life expectancy coefficient, yet they felt that it would affect their retirement intentions. The results of this study concur with the results of previous studies on the incentives of the retirement system: the incentives seem to make a difference for some people, but overall, they have little impact on retirement intentions.

SISÄLTÖ

1 Johdanto	13
2 Aiempaa kirjallisuutta	16
2.1 Eläkeaikeisiin vaikuttavat taustatekijät.....	16
2.2 Informaatio ja sen merkitys eläkepääöksessä	17
2.3 Taloudelliset kannustimet.....	19
3 Eläkeuudistus ja kysely eläkeaikeista	24
3.1 Vuoden 2017 eläkeuudistus.....	24
3.2 Aineisto	25
4 Tieto eläkeasioista ja sen mittaaminen	29
4.1 Arvio tulevasta eläkkeestä.....	29
4.2 Elnaikakertoimen vaikutus.....	30
4.3 Käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseen.....	33
4.4 Yleiskuva eläketietoudesta	34
5 Taloudelliset kannustimet ja eläketietous	36
5.1 Elnaikakertoimen, lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen vaikutus eläkeikään	36
5.2 Kannustimien vaikuttavuuden taustatekijät	38
ja eläketiedon vaikutus	38
6 Eläkeaikeet ja kannustimet	42
6.1 Arvio eläkkeellejäämisistä	42
6.2 Eläkeaikomusten taustatekijät ja taloudellisten kannustimien merkitys	43
7 Lopuksi	46
Lähteet	49
Liitteet	55
Liite 1 Aineiston painottaminen.....	55
Liite 2 Vastaaajien yleisestä alimmasta eläkeiästä poikkeavat eläkeiät...57	
Liite 3 Kyselylomake	60

1 Johdanto

Yksi vuoden 2017 eläkeuudistuksen tavoitteista liittyi työurien pitenemiseen. Tätä tavoitetta palvelevat sekä vanhuuseläkkeen alaikärajan nosto että eläkkeelle siirtymisen varhentamiseen ja lykkäykseen liittyvä eläkkeen määrän sopeutus. Alaikärajan nousu rajoittaa vanhuuseläkkeelle siirtymistä. Varhentamiseen ja lykkäykseen liittyvät eläkkeen määrän leikkaus ja korotus puolestaan pyrkivät paitsi pitämään huolta eläkejärjestelmän taloudellisesta kestävydestä myös toimimaan taloudellisina kannustimina. Nämä muutokset vaikuttavat eläkkeelle siirtymisajankohdan ja eläkkeen määrän väliseen yhteyteen. Ne toimivat parhaiten silloin, kun ihmiset tuntevat järjestelmän säännöt ja taloudelliset kannustimet sekä tekevät eläkkeellesiirtymispäätöksensä oikeiden tietojen valossa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan eläkkeelle siirtymiseen liittyvien taloudellisten kannustimien tuntemista ja niiden merkitystä eläkkeellesiirtymisaikeisiin.

Eläkkeelle siirtymiseen liittyvät taloudelliset kannustimet viittaavat yleensä mahdollisuuteen saada enemmän eläkettä lykkäämällä eläkkeelle siirtymistä myöhemmäksi. Vastaavasti aikaisempi eläkkeelle siirtyminen näkyy pienentyneenä eläkkeenä. Lykkäyskorotus ja varhennusvähennys ovat mitoitettu siten, että keskimäärin koko elinaikana saatavaan eläkkeen määrään pysyy samana, eli ne ovat aktuaarisesti neutraaleja. Tämä tarkoittaa, että keskimääräiseen odotettavissa olevaan elinikään saakka elävä henkilö ehtii eläkeaikanaan saamaan saman summan eläkettä riippumatta siitä, kuinka paljon hän varhentaa tai lykkää eläkkeelle siirtymistä.

Aktuaarisesti neutraali korotus tai vähennys eläkkeeseen ei ole varsinaisesti taloudellinen kannustin, koska se ei lisää eikä vähennä koko elinkaaren aikana saatavaa eläkesummaa. Taloudellinen kannustavuus riippuu kuitenkin osittain myös jokaisen omista näkemyksistä ja mieltymyksistä. Siksi myös aktuaarisesti neutraali korotus tai vähennys voi näyttäytyä taloudellisesti kannustavana, jos henkilön omat näkemykset muun muassa omasta eliniästään eroavat keskimääräisestä tai jos hän painottaa vain lähitulevaisuuden tuloja. Jäljellä olevaa elinikää ei voi tietää varmaksi. Jos henkilö kuitenkin uskoo elävänsä keskimääräistä pidempään, hänen arvioitu koko elinkaaren aikana saatava eläkesumma kasvaa lykkäyksen seurauksena. Vastaavasti keskimääräistä lyhyempää elinikää arvioiva ajattelee hyötyvänsä varhennuksesta.

Toinen lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen kannustavuuteen vaikuttava seikka liittyy siihen, miten pitkälle tulevaisuuteen tuloja huomioi ja kuinka tulevaisuuden tuloja arvostaa. Toisen mielessä lähitulevaisuudessa saatava eläke painottuu enemmän. Toinen taas voi huomioida eläketuloja myös pidemmälle tulevaisuuteen laskiessaan eläkkeelle siirtymisen vaikutusta eläkkeeseen. Tulevaisuuden huomiointi tai huomioimatta jättäminen voi perustua yksinkertaisiin eroihin mieltymyksissä, mutta se voi myös vääristyä vaillinaisen tiedon vuoksi. Eläkejärjestelmän tuntemisessa on eroja. Toisille sellaiset yksityiskohdat kuin lykkäyskorotus, varhennusvähennys tai elinaikakertoimen vaikutus omaan eläkkeeseen eivät ole tarkalleen tiedossa. Lisäksi kaukana tulevaisuudessa olevien tulojen ja kulutustarpeiden arvioiminen voi olla hankalaa.

Eläkejärjestelmän kannustimien vaikuttavuuden kohdalla olennainen kysymys onkin, tunnetaanko omaan eläkkeeseen vaikuttavat mekanismit. Jos työssä jatkamisen ja eläkkeelle siirtymisen lykkäämisen vaikutus eläkkeeseen on liian monimutkainen tai sitä ei tunneta lainkaan, ei ole realistista odottaa ihmisten reagoivan kannustimiin. Tämän vuoksi tarkastelemme eläketietämystä ja sen merkitystä taloudellisten kannustimien vaikuttavuuteen eläkeaikojen kohdalla. Aineistona käytämme juuri ennen eläkeuudistuksen voimaan tuloa eläkeikää lähestyville tehtyä kyselytutkimusta, johon on liitetty rekisteritietoja. Samalla tutkimme, erottuuko vastaajien joukosta ryhmiä, joille kannustimet näyttäytyvät selkeästi tärkeinä eläkkeellesiirtymispäätökseen heijastuvina tekijöinä. Lisäksi pyrimme saamaan selville, miten eläkejärjestelmän taloudelliset kannustimet vaikuttavat eläkeaikeisiin eläkeikää lähestyvien mielikuvissa. Täsmällisemmin sanottuna tarkastelemme, onko kannustimilla yhteys aikomuksiin siirtyä vanhuuseläkkeelle ennen omaa eläkeikää, täsmälleen omassa eläkeiässä tai lykätä eläkkeelle siirtymistä oman eläkeiän yli.

Tietämystä eläkeasioista ja eläkejärjestelmään sisältyvistä kannustimista mitaamme kolmella mittarilla. Ensimmäinen mittari kuvaa tietämystä tulevasta eläketasosta: osaako henkilö antaa arvion tulevasta eläkkeestään kokoaikaiselle eläkkeelle siirryttäessä. Toinen mittari tarkastelee tietoisuutta elinaikakertoimen vaikutuksesta. Kolmantena mittarina käytämme vastaajan mielipidettä siitä, onko hänellä hyvä käsitys työssä jatkamisen vaikutuksesta omaan eläkkeeseen. Kannustimia mitaamme puolestaan sillä, onko vastaaja arvioinut elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vaikuttavan aikeisiin jatkaa työssä, eli koe taanko niillä olevan vaikutusta suunniteltuun eläkeikään omalla kohdalla. Lisäksi käytämme mielipidettä siitä, kannustavatko lykkäyskorotus ja varhennusvähennys myöhentämään eläkkeelle siirtymistä.

Tutkimus rakentuu siten, että seuraavaksi käydään läpi aikaisempaa aihepiiriin liittyvää kirjallisuutta. Luvussa 3 kuvataan käytettyä aineistoa. Taustatietoa tietämyksestä ja sen eri komponenteista esitämme luvussa 4. Luku 5 pureutuu kannustinmittareihin tarkastelemalla kannustinmittareiden vaikuttavuuteen heijastuvia tekijöitä ja erityisesti informaation merkitystä. Luvussa 6 hahmotamme eläkkeellejäämisaikeita tarkastelemalla sitä, aikooko henkilö jäädä eläkkeelle ennen oman vanhuuseläkeiän alarajaa, täsmälleen alarajalla vai sen jälkeen. Tässä yhteydessä selvitämme kannustimien vaikutusta eläkeajankohdan valintaan. Lopuksi on yhteenveto.

2 Aiempaa kirjallisuutta

Eläkkeelle siirtymiseen liittyvää tutkimusta on tehty useasta näkökulmasta. Tässä keskitytään eläkkeelle siirtymiseen vaikuttaviin tekijöihin, eläkeasioiden tuntemiseen ja eläkkeelle siirtymisen kannustimiin liittyviin tutkimuksiin.

2.1 Eläkeaikeisiin vaikuttavat taustatekijät

Eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu runsaasti.¹ Taustalla vaikuttavat paitsi eläkejärjestelmän luomat puitteet ja historian saatossa muovautunut sosiaalinen normi, myös yksilön oma tilanne ja toiveet sekä työ. Sosiodemografisten tekijöiden, kuten iän, sukupuolen, koulutuksen ja tulojen, on todettu olevan yhteydessä eläkeaikeisiin. Lisäksi institutionaaliset tekijät, kuten eläkejärjestelmän ikäraajat, heijastuvat päätöksiin. Esimerkiksi Suomessa eläkkeelle siirtymisen on todettu aiemmin keskittyneen voimakkaasti vanhuuseläkeiän alarajalle (Uusitalo & Nivalainen 2013; Kannisto 2015). Myös eläkeaikeet vuoden 2017 uudistuksen jälkeen osoittavat, että suurin osa suomalaisista suunnittelee jäävänsä eläkkeelle täsmälleen oman ikäluokkansa vanhuuseläkkeen alaikärajalta (Tenhunen 2017a).

Aiempien tutkimusten perusteella näyttäisi siltä, ettei iän vaikutus eläkeaikeisiin ole täysin suoraviivainen. Yleisesti ottaen eläkkeelle siirtymisen todennäköisyys kasvaa iän kasvaessa, mutta osassa tutkimuksista ikääntyneiden on huomattu suunnittelevan myöhäisempää eläkkeelle siirtymistä (Forma ym. 2004; Zappala ym. 2008; Tuominen ym. 2010; Tenhunen 2017a).

Myös sukupuolen vaikutus eläkeaikeisiin on epäselvä. Kansainvälisissä tutkimuksissa on saatu tukea sekä naisten kiinnostukseen siirtyä miehiä aiemmin eläkkeelle (Chan & Stevens 2004; Raymo ym. 2011; Rice ym. 2011) että naisten aikeista jatkaa miehiä pidempään töissä (Finch 2014). Suomessa sukupuolten välillä ei ole juurikaan eroa keskimääräisessä eläkkeellesiirtymisiässä, sillä vuonna 2017 eläkkeelle siirtyneiden miesten keski-ikä oli 60,9 vuotta ja naisten 60,7 vuotta (ETK Tilastotietokanta). Myöskään eläkeaikeet vuoden 2017 uudistuksen jälkeen eivät eronneet sukupuolten välillä (Tenhunen 2017a). Nivalainen (2014) on kuitenkin todennut miesten siirtyvän naisia useammin eläkkeelle täsmälleen vanhuuseläkkeen alaikärajalta.

1 Esimerkiksi Wang ja Schultz (2010) ja Fisher ym. (2016) esittävät katsauksen kirjallisuuteen, joka käsittelee eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä.

Koulutustaustalla on osoitettu olevan yhteys eläkkeelle siirtymiseen. Korkeammin koulutetut suunnittelevat myöhäisempää eläkeikää (Mermin ym. 2007; Szinovacz ym. 2014) ja ovat myös siirtyneet myöhemmin eläkkeelle (de Preter ym. 2014). Suomessa tulokset ovat olleet samansuuntaisia (Forma ym. 2004; Forma ym. 2005; Järnefelt 2010; Tuominen ym. 2010; Koskenvuo 2017).

Eläkettä edeltävien tulojen merkitys eläkkeelle siirtymiseen ei ole yksiselitteinen. Osassa tutkimuksia korkeampien tulojen on todettu olevan yhteydessä aiempaan eläkkeelle siirtymiseen (Tuominen ym. 2010; Frieze ym. 2011; Raymo ym. 2011), kun osassa korkeampien tulojen on todettu olevan yhteydessä pidempään työssä jatkamiseen (Szinovacz ym. 2014; Fisher ym. 2015). Suomessa tulojen on huomattu vaikuttavan kahdensuuntaisesti. Korkeat tulot voivat olla yhteydessä sekä aikaisempaan että myöhäisempään eläkkeelle siirtymiseen (Tuominen ym. 2012; Nivalainen 2014).

Eläkepäätöksiin vaikuttavat myös terveydentila ja perhetekijät. Heikommaksi terveydentilansa ja jaksamisensa kokevat arvioivat siirtyvänsä aiemmin eläkkeelle aiemmin (McGarry 2004; van den Berg ym. 2010). Suomessa on saatu vastaavia tuloksia terveydentilan vaikutuksesta eläkkeelle siirtymiseen (Tuominen ym. 2010; Tuominen ym. 2012). Yksinasuvien on todettu jatkavan töissä pidempään kuin puolison kanssa asuvien ja puolison työssäolon on todettu olevan yhteydessä kiinnostukseen työssä jatkamiseen (Forma ym. 2005; Tuominen ym. 2010; Wang & Schultz 2010; Finch 2014). Puolison lisäksi myös muut huolenpitovelvollisuudet voivat vaikuttaa eläkepäätökseen (Tuominen ym. 2012; Finch 2014).

2.2 Informaatio ja sen merkitys eläkepäätöksessä

Eläkeasioiden tuntemista on tarkasteltu useissa tutkimuksissa. Eläkejärjestelmän ja sen ominaisuuksien tuntemisessa on todettu olevan puutteita. Itsearvioitu tieto jää usein matalaksi. Esimerkiksi brittiläisistä kolmannes arvioi tietonsa eläkkeistä olevan vähintään kohtuullisia ja kaksi kolmannesta piti eläkkeitä monimutkaisina (MacLeod ym. 2012). Irlannissa vajaa kolmannes kertoi, ettei tunne eläkejärjestelmää lainkaan ja hieman useampi, ettei osaa arvioida tulevaa eläkkeensä tasoa (Abid ja O'Donoghue 2014). Suomalaisten kohdalla tulokset olivat samaa tasoa: vajaa kolmannes koki tuntevänsä eläkejärjestelmän hyvin tai melko hyvin (Eläkebarometri 2017).

Itsearvioitu tuntemuksen taso voi erota vastaajien välillä merkittävästikin. Toinen voi kokea tuntevänsä järjestelmän hyvin, vaikka tietäisi siitä vain perus-

periaatteet, kun taas toinen voi arvioida tuntemuksensa heikoksi, vaikka tietäisi järjestelmästä laajemminkin. Objektivisempi näkökulma, jossa asioiden tuntemista mitataan yksityiskohtaisilla kysymyksillä, voisi antaa tarkemman kuvan eläkejärjestelmän tuntemisesta. Esimerkiksi suomalaisten eläkejärjestelmän perusominaisuuksien tunteminen näyttäytyy itsearvioita parempana. Kivivalainen (2017) tarkasteli vastaajien mielipiteitä eläkejärjestelmän perusominaisuuksiin liittyvien väittämien kautta. Siinä yli 80 prosenttia tunnisti työeläkkeen kertyvän ansio- ja yrittäjätulojen perusteella, 70 prosenttia tiesi kaikkien Suomessa asuvien saavan vähintään vähimmäiseläkkeen vanhuuden tai työkyvyttömyyden perusteella ja 74 prosenttia käsitti elinajan pitenemisen heijastuvan vanhuuseläkkeen ikärajaan sitä nostavasti.

Kansainvälisissä tutkimuksissa eläkeasioiden objektiivisesti mitatun tuntemisen on todettu olevan matalaa. Esimerkiksi chileläisessä tutkimuksessa kuudesta eläkkeisiin liittyvästä väitteestä oikein vastattiin keskimäärin kahteen (Landerretche & Martinez 2013). Amerikkalaisessa tutkimuksessa esitettiin 16 eläkeaiheista väitettä, joista kaikkiin osasi vastata oikein vain prosentti, ja keskimäärin oikeita vastauksia oli kymmenen (Cook ym. 2010). Italiassa kyselytutkimuksessa puolet ei ymmärtänyt työssä käyvien maksavan nykyisten eläkeläisten eläkkeitä ja vain neljännes osasi arvioida eläkemaksun 15 prosenttiyksikön suuruiseen väliin (Boeri & Tabellini 2012).

Eläkeasioiden tietämyksen yhteydestä eläkepäätöksiin on tehty useita tutkimuksia. Tulokset tiedon merkityksestä eläkeaikeisiin eivät ole yksiselitteisiä. Osassa tutkimuksia tiedon lisääntymisellä ei ole todettu olevan vaikutusta eläkeaikeisiin (Mastrobuoni 2011; Boeri & Tabellini 2012; Finseraas & Jakobsson 2014a; Finseraas & Jakobsson 2014b). Sen sijaan Liebmann ja Luttmer (2011) havaitsivat informaation lähettämisen lisänneen pidempään työssä jatkamista etenkin naisten kohdalla.

Suomessa tarkasteltiin vuoden 2017 eläkeuudistuksen yhteydessä suomalaisten tietoa uudistuksesta sekä esimerkiksi lykkäyksen vaikutuksesta eläkkeeseen. Hieman ennen uudistuksen voimaan tuloa 15 prosenttia koki tuntevansa eläkeuudistuksen hyvin tai melko hyvin ja vain hieman yli puolet tiesi eläkkeen kasvavan, jos eläkkeelle siirtymistä lykkää myöhemmäksi. Samalla tarkasteltiin lisäinformaation merkitystä, ja todettiin infokirjeen lisäävän kokemusta eläkeuudistuksen ja lykkäyskorotuksen merkityksen tuntemisesta (Tenhunen & Aiorio 2017). Eläkkeelle siirtymisen lykkäys- tai varhennusaikeisiin eläkeuudistuksen tuntemisella ei ollut vaikutusta, mutta lykkäyskorotuksen merkityksen tuntevat harkitsivat lykkäämistä muita useammin (Tenhunen 2017b).

Eläkeasioiden tietämyksellä on aiemmin havaittu olevan yhteys siihen, miten eläkejärjestelmän kannustimet vaikuttavat eläkepäätöksiin. Chan ja Stevens (2004; 2008) ovat todenneet erityisesti niiden, jotka tuntevat järjestelmän kannustinvaikutukset, reagoivan kannustimiin ja lykkäävän eläkkeelle siirtymistä myöhemmäksi. He ovat todenneet myös eläkejärjestelmää huonommin tuntevien reagoivan kannustimiin. Tosin nämä reaktiot saattavat perustua puutteellisiin tai jopa virheellisiin käsityksiin kannustimista.

2.3 Taloudelliset kannustimet

Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että taloudelliset kannustimet vaikuttavat eläkkeelle siirtymisen ajoittumiseen (esim. Uusitalo & Nivalainen 2013; Brinch ym. 2017). Taloudellisia kannustimia voidaan mitata monella tavalla. Kansainvälisessä kirjallisuudessa tyypillisesti käytettyjä taloudellisten kannustimien mittareita ovat muun muassa eläkevarallisuus, huippuarvo ja optioarvo. Eläkevarallisuus on kullakin ajanhetkellä odotettavissa olevan tulovirran ja tulevan eläkekertymän nykyarvo. Pitkän aikavälin mittareista huippuarvo on tulevien eläkevirtojen maksimoivan vuoden ja välittömän eläkkeelle jäämisen tuottamien eläkevirtojen erotus. Optioarvo puolestaan kuvaa työssä jatkamisen ja eläkkeelle siirtymisen myöhentämisestä koituvan odotetun eläkevarallisuuden ja välittömän eläkkeelle siirtymisen tuottaman eläkevarallisuuden eroa. Myös lyhyen aikavälin kertymää, tyypillisesti vuoden lisätyöskentelystä saatavaa eläkekarttumaa tai eläkevarallisuuden muutosta on käytetty kannustimien mittaamiseen. (Esim. Stock & Wise 1990; Gruber & Wise 2004.)

Gruber ja Wise (2004) tarkastelivat eläkkeelle jäämisen taustatekijöitä eri maissa. Analyysit osoittivat, että taloudellisten kannustimien ja eläkkeelle jäämisen välillä on vahva kausaalisuhde. Taloudellisia kannustimia mitattiin yhden vuoden eläkekarttumalla, huippuarvolla ja optioarvolla. Valtaosassa tarkastelluista maista ilmeni, että suuremmilla kannustimilla oli eläkkeellesiirtymisen todennäköisyyttä pienentävä vaikutus. Samaan lopputulemaan päätyivät myös Asch ym. (2005) analysoidessaan taloudellisten kannustimien vaikutusta eläkkeelle siirtymiseen optioarvomallilla Yhdysvalloissa.

Tutkimusten mukaan on tärkeää kontrolloida eläkevarallisuutta eläkkeelle siirtymistä selittävässä malleissa (esim. Baker ym. 2003). Eläkevarallisuudella on sekä tulo- että substituutiovaikutus. Tulovaikutuksen vuoksi eläkevarallisuuden taso vaikuttaa eläkkeelle siirtymispäätöksiin; tyypillisesti ne, jotka ovat paremmassa taloudellisessa asemassa, siirtyvät eläkkeelle aikaisemmin (esim.

Berkel & Börsch-Supan 2004; Chan & Stevens 2004). On kuitenkin syytä huomata, että useiden tutkimusten mukaan substituutiovaikutus, eli lyhyen aikavälin muutos eläkevarallisuudessa, selittää eläkkeelle jäämistä paremmin kuin pidemmän aikavälin eläketasoon perustuvat mittarit (esim. Dellis ym. 2004). Norjassa eläkkeelle jäämisen lykkäämisestä saatavan taloudellisen hyödyn on havaittu olevan merkittävä tekijä eläkkeelle siirtymisen ajoittumis päätöksessä. Eläkkeelle siirtymisen myöhentämisestä kertyvä lisäeläke pienentää eläkkeelle siirtymisen riskiä. (Brinch ym. 2017.) Myös Samwick (1998) ja Hanel (2010) toteavat, että eläkevarallisuuden tason sijaan merkittävä eläkkeelle siirtymisen ajankohtaan vaikuttava tekijä on lisätyöskentelystä karttuva lisäeläke.

Hanel (2010) tarkastelee varhaiseläkkeiden varhennusvähennyksen vaikutuksia Saksassa. Vähennys on pysyvä ja tehdään kuukausieläkkeeseen. Vähennyksen suuruus riippuu syntymäkohortista ja eläke-etuuden nostamisen aloitusajankohdasta. Tulosten mukaan varhennusvähennys myöhentää eläkkeelle siirtymistä selvästi (ks. myös Börsch-Supan ym. 2004; Berkel & Börsch-Supan 2004). Ranskassa tehtiin 1990-luvulla eläkeuudistus, jossa työssä piti jatkaa pidempään saavuttaakseen saman eläketason. Tämä myöhensi eläkkeelle siirtymistä. (Stancanelli 2017.) Toisin sanottuna korkeampi tuleva eläketaso kannustaa ihmisiä jatkamaan työssä.

Toisaalta Coile ym. (2002) päättelevät yhdysvaltalaisella aineistolla, että vaikka eläkkeelle siirtymisen myöhentäminen olisi taloudellisesti edullista monelle, vain harva tosiasiaa viivästyttää eläkkeelle siirtymistään. On myös havaittu, että ihmiset näyttävät tekevän eläkkeellesiirtymispäätöksiä odotetun elinajansa perusteella. Ne, jotka odottavat elävänsä lyhempään, siirtyvät eläkkeelle aikaisemmin. Tämä on havaittu esimerkiksi Norjassa (Brinch ym. 2017). Tällöin eläkkeelle siirtymiseen liittyvät taloudelliset tekijät eivät luultavasti näyttele pääroolia päätöksenteossa, vaan tarkoituksena lienee nauttia eläkkeellä olosta mahdollisimman pitkään. Näyttö tästä ei kuitenkaan ole kiistatonta. Hollannissa havaittiin, että ne, jotka olettivat elävänsä pidempään, aikoivat siirtyä eläkkeelle muita myöhemmin, mutta käytännössä näin ei kuitenkaan tapahtunut, eli arvioidulla elinajalla ei todellisuudessa ollut vaikutusta eläkkeelle siirtymisen ajoitukseen. Sen sijaan varallisuus vaikutti; ne, jotka olivat varakkaampia, työskentelivät pidempään. (van Solinge & Henkens 2009.)

Suomessa eläkkeelle siirtymisen taloudellisia kannustimia on tarkasteltu pääasiassa optioarvon näkökulmasta. Hakolan (2002) ja Laineen (2004) mukaan taloudellisilla kannustimilla ei käytännössä ole vaikutusta vanhuuseläkkeelle siirtymisen ajoittumiseen. Sitä vastoin Uusitalon ja Nivalaisen (2013) vuoden 2005

eläkeuudistuksesta tehdyssä vaikuttavuusarvioinnissa eläkevarallisuuden muutoksella havaittiin vahva ja tilastollisesti merkitsevä vaikutus eläkkeelle siirtymisen riskiin. Mitä enemmän eläkkeelle jäämisen lykkääminen kasvatti eläkekarttumaa, sitä suurempi oli lykkäämisen todennäköisyys.

Myös Tuominen ym. (2012) havaitsivat, että eläkkeen suurempi kasvu myöhentää eläkkeelle siirtymistä. Tämä tulos koski kuitenkin vain kannustinkarttumaa ja henkilöitä, jotka jatkoivat työssä vähintään 63-vuotiaaksi saakka, eli joilla oli tosiasiallinen mahdollisuus kannustinkarttumaan työssä pidempään jatkettaessa. Lisäksi vuoden 2013 Työolotutkimuksen mukaan kannustinkarttuma lisäsi kiinnostusta jatkaa työssä yli 63-vuotiaaksi. Suurinta kiinnostus oli yleimmillä toimihenkilöillä, joista joka toinen oli kiinnostunut jatkamaan kannustinkarttuman vuoksi. (Sutela & Lehto 2014.)

Alkavien eläkkeiden tasoon alentavasti vaikuttaa puolestaan vuodesta 2010 voimassa ollut elinaikakerroin, joka pienentää eläkettä sitä enemmän, mitä pidempi on kunkin syntymäkohortin elinajanodote 62-vuotiaana. Elinaikakerroin on vaikuttanut eläkkeen määrään vasta muutaman vuoden ajan², eikä sen käyttäytymisvaikutuksia ole vielä ollut mahdollista arvioida toteutuneen eläkkeelle siirtymiskäyttäytymisen avulla. Tästä syystä Nivalainen (2015) hahmotti elinaikakerroimen mahdollista vaikutusta rinnastamalla sen eläkettä pysyvästi leikkaaviin taloudellisiin mekanismeihin. Tutkimuksessa tarkasteltiin varhennusvähennyksen³ ja julkisen sektorin henkilökohtaisen eläkeiän yhteyttä yksilöiden eläkkeelle siirtymisen ajoittumiseen. Tutkimuksessa varhennetulle vanhuuseläkkeelle jääneiden eläkkeen alennus vastaa kutakuinkin vuosina 1960–62 syntyneiden elinaikakerrointa, eli eläke pienenee 7,2 prosenttia, mikäli työstä vetäytyään heti kun 62 vuoden ikäpyykki täyttyy. Henkilökohtaista eläkeikää aikaisempi eläköityminen leikkaa eläkettä pysyvästi. Leikkaus voi olla taloudellisesti huomattava.⁴

2 Ensimmäistä kertaa elinaikakerrointa sovellettiin vuonna 1947 syntyneisiin, jotka täyttivät 62 vuotta vuonna 2009. Heidän kertoimensa arvo oli 1, joten eläkettä kerroin ei vielä leikannut. Viimeisin vahvistettu elinaikakerroin koskee vuonna 1956 syntynyttä ikäluokkaa. Heidän elinaikakerroimen arvo on 0,961, joka leikkaa eläkettä 3,9 prosenttia. Kun vuonna 1965 ja sitä myöhemmin syntyneiden ikäluokkien eläkeikä sidotaan elinajanodotteeseen, samalla elinaikakerrointa lievennetään huomioimaan muutos eläkeiässä.

3 Ennen vuoden 2017 eläkeuudistusta työeläkkeeseen tehtiin varhennusvähennys, jos henkilö siirtyi varhennetulle vanhuuseläkkeelle ennen lakisääteistä vanhuuseläkeikää. Varhennetulle vanhuuseläkkeelle oli mahdollista siirtyä 62 vuoden iässä. Tällöin kuukausieläkettä pienennettiin pysyvästi 0,6 prosenttia jokaisesta varhennuskuukautta kohti.

4 Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että eläke jää pysyvästi 7–9 prosenttia pienemmäksi kuin siinä tapauksessa, että jatkaisi henkilökohtaisen eläkeikänsä saakka (Eläkekysymysten asiantuntijatyöryhmän raportti 2013).

Tulokset osoittivat, että eri väestöryhmät reagoivat eläkkeen leikkautumiseen eri tavoin; ne, joilla oli matalampi sosioekonominen asema ja heikompi koulutus-taso, jäivät eläkkeelle varhemmin eläkkeen leikkautumisesta huolimatta. Näin oli erityisesti julkisella sektorilla. Pitkä työura ehkäisi ennen aikaista eläkkeelle siirtymistä. Sen sijaan pienemmät tulot ja perheellisenä olo vetivät aikaisemmin eläkkeelle. Kansainvälisesti on saatu samanlaisia tuloksia: heikommassa asemassa olevat jäävät eläkkeelle aiemmin (esim. Midtsundstad 2002; Poulsen 2015). Myös eläkkeellä olevan tai työttömän puolison on havaittu lisäävän varhaisen eläkkeelle siirtymisen riskiä. Yleinen löydös on, että ne, joilla on terveysongelmia, vetäytyvät työmarkkinoilta tavallista aikaisemmin (esim. Hanel 2010; Poulsen 2015). Näihin ryhmiin elinaikakertoimen vaikutus voi olla vähäinen.

Nivalaisen (2015) tulosten mukaan julkisella sektorilla henkilökohtaiset eläkeiät ohjaavat voimakkaasti vanhuuseläkkeelle siirtymisen ajoittumista. Samaa päätelmään tulivat Järnefelt ja Nivalainen (2016) tarkastellessaan julkisen sektorin henkilökohtaisen eläkeiän vaikutusta aiottuun eläkkeelle siirtymiseen. Henkilökohtaisen eläkeiän katsottiin heijastavan työssä jatkamisen taloudellisia kannustimia. Tutkimuksessa havaittiin, että voimakkaammat taloudelliset kannustimet suuremman eläkkeen muodossa lisäävät selvästi jatkamisaikkeitä henkilökohtaiseen eläkeikään saakka eli käytännössä vanhuuseläkkeelle siirtymisen myöhentämisaikomuksia. Sitä vastoin ne, joilla ei ollut kannustinta jatkaa työssä alinta yleistä eläkeikää pidempään, aikoivat jäädä eläkkeelle aikaisemmin.

Työolotutkimus vahvistaa edellä esitettyjä huomioita elinaikakertoimesta. Vuoden 2013 Työolotutkimuksessa esitettiin 50–64-vuotiaille palkansaajille kysymys halukkuudesta jatkaa työssä yli 63-vuotiaana elinaikakertoimen vuoksi. Tulosten mukaan elinaikakerroin lisää jossain määrin halukkuutta jatkaa työssä yli vanhuuseläkeiän alarajan. Kuitenkin yli puolet kaikista vastaajista katsoi, ettei elinaikakerroin kannusta jatkamaan työssä yli 63-vuotiaaksi. Elinaikakertoimen vaikutuksessa työssäjatkamishalukkuuteen on selviä sosioekonomisia eroja. Noin puolet ylemmistä toimihenkilöistä oli halukas jatkamaan työssä elinaikakertoimen vuoksi. Työntekijöillä vastaava osuus oli vain kolmannes. (Sutela & Lehto 2014.)

Kaikkiaan niin kansainvälisessä kuin suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa eläkkeen määrään liittyvät korotukset ja vähennykset näyttävät ainakin osan kohdalla heijastuvan eläkkeellesiirtymisajankohtaan. Tulokset ovat samansuuntaisia käytetyistä kannustinmittareista riippumatta. Suomessa eläkkeellesiirtymisajankohdan vaikutus eläkkeen määrään muuttui vuoden 2017 eläkeuudistuksessa. Aiemman kannustinkarttuman sijaan eläkkeen lykkääminen kasvattaa

nyt koko eläkepottia lykkäyskorotuksen kautta. Myös varhennusmahdollisuus on uudistuksen jälkeen laajemman joukon käytössä, kun osittainen vanhuuseläke ei aseta vaatimuksia työskentelytilanteelle (Osittainen vanhuuseläke 2017). Uudistuksen vasta tultua voimaan ensimmäisiä merkkejä eläkkeellesiirtymisiän mahdollisista muutoksista saadaan kysymällä aikeita. Tässä tutkimuksessa mitataan kannustimien vaikutuksia kyselytutkimuksen avulla tiedustelemalla vastaajilta itseltään, miten he kokevat eläkejärjestelmään sisältyvien kannustimien vaikuttavuuden.

3 Eläkeuudistus ja kysely eläkeaikeista

Suomessa tuli voimaan vuoden 2017 alusta alkaen eläkeuudistus, joka vaikutti muun muassa eläkeikään ja siihen, miten eläkkeellesiirtymisikä vaikuttaa eläkkeen määrään. Kannustimien näkökulmasta nämä ovat tärkeitä muutoksia. Kannustimien voi kuitenkin olettaa toimivan vain, jos ne tunnetaan. Jos eläkeaikeet muuttuvat, vaikka kannustimien vaikutuksia ei tunneta, on muutoksen takana todennäköisesti muut tekijät. Tästä syystä myös eläkejärjestelmään liittyvien taloudellisten kannustimien tuntemisen tarkastelu on tärkeää.

3.1 Vuoden 2017 eläkeuudistus

Vuoden 2017 eläkeuudistuksen keskeisimpiä piirteitä olivat eläkeiän nosto, karttumasääntöjen yhdenmukaistaminen, lykkäyskorotus, uudet eläkelajit eli osittainen vanhuuseläke ja siihen liittyvä varhennusvähennys sekä työuraeläke (taulukko 3.1.1). Nämä kaikki tekijät vaikuttavat osaltaan siihen, miten eläkkeellesiirtymispäätökset heijastuvat tulevan eläkkeen määrään.⁵

Taulukko 3.1.1.

Vuoden 2017 eläkeuudistuksen keskeisiä piirteitä.

Eläkeikä	Vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee asteittain, 3 kuukautta vuodessa, 63 vuodesta 65 vuoteen. Jokaisella ikäluokalla on oma eläkeikänsä. Ensimmäinen ikäluokka, jonka eläkeikä nousee, ovat vuonna 1955 syntyneet. Vuonna 1962 syntyneille eläkeikä on 65 vuotta. Myöhemmin eläkeikä sidotaan eliniän odotteen kehitykseen.
Eläkkeen karttuminen	Eläkettä karttuu 1,5 prosenttia ansiotuloista ja yrittäjien työtuloista iästä riippumatta. Poikkeuksena on siirtymäaika 2017–2025, jolloin 53–62-vuotiaille kertyy eläkettä 1,7 prosenttia. Myös eläkemaksu tällä ikäluokalla on siirtymäaikana korkeampi.
Eläkkeelle siirtymisen lykkääminen	Jos eläkkeelle siirtymistä lykkää yli alimman vanhuuseläkeiän, eläkettä korotetaan 0,4 prosenttia jokaista lykättyä kuukautta kohti
Osittainen vanhuuseläke	Eläkkeelle on mahdollista siirtyä osittain jo ennen vanhuuseläkeikää. Osittaisena vanhuuseläkkeenä voi ottaa 25 prosenttia tai 50 prosenttia eläkkeestä. Osittaisen vanhuuseläkkeen voi aloittaa ennen varsinaista vanhuuseläkettä, kuitenkin aikaisintaan 61-vuotiaana.

→

⁵ Lisätietoja eläkeuudistuksesta on saatavilla esimerkiksi tyoelake.fi- ja etk.fi-sivustoilta tai hallituksen esityksestä HE 16/2015.

Eläkkeelle siirtymisen varhentaminen	Jos osittaisen vanhuuseläkkeen aloittaa ennen vanhuuseläkkeen alaikärajaa, eläkkeeseen tehdään varhennusvähennys. Vähennys on 0,4 prosenttia jokaista varhennettua kuukautta kohti. Varhennusvähennys koskee vain sitä osaa eläkkeestä, jonka ottaa varhennettuna.
Työuraeläke	Pitkän ja rasittavan työuran tehneiden henkilöiden, joiden työkyky on heikentynyt, on mahdollista päästä työuraeläkkeelle 63-vuotiaana.

3.2 Aineisto

Aineistona tässä tutkimuksessa käytetään vuonna 2016 tehtyä kyselytutkimusta, jossa tarkasteltiin eläkeikää lähestyvien 54–62-vuotiaiden näkemyksiä eläkeuudistuksesta ja eläkeaikeista.⁶ Kysely tehtiin heti eläkeuudistusta koskevan lain hyväksymisen jälkeen keväällä 2016, noin puoli vuotta ennen uudistuksen voimaantuloa. Postitse lähetetyn lomakkeen yhteydessä oli lisätietoja eläkeiästä, elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vaikutuksesta sekä osittaisen vanhuuseläkkeen mahdollisuudesta ja varhennusvähennyksen vaikutuksesta.⁷ Aineistoon on yhdistetty tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä.

Otos ja sen painotus

Kysely lähetettiin 4 000 satunnaisotoksella valitulle, vuonna 1954–1962 syntyneelle suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvalle mannersuomalaiselle. Otos rajattiin henkilöihin, jotka eivät olleet vuoden 2015 lopussa kokoaikaisella eläkkeellä. Ikäluokat valittiin siten, että kyselyssä mukana olevat ovat eläkeikää lähestyviä ja siten eläkeasioiden pohtiminen voi heillä olla jo ajankohtaista. Lisäksi valitut ikäryhmät olivat niitä, joita vuoden 2017 eläkeuudistuksen eläkeiän portaittainen nosto koskettaa.

Vastauksia saatiin 2 179 ja kyselyn vastausprosentti oli 54,5 prosenttia. Vastanneissa naisten ja vanhempien ikäluokkien osuudet olivat hieman otoksen jakaumaa suuremmat. Erot otoksen ja vastanneiden välillä iän ja sukupuolen mukaan ovat tilastollisesti merkitseviä. Aineiston tarkastelussa vastaukset painotetaan iän ja sukupuolen perusteella vastaamaan otoksen jakaumaa (ks. liite 1).

⁶ Tenhunen (2017a) on käyttänyt samaa aineistoa tarkastelleessaan eläkeikää lähestyvien eläkeaikeita. Aineiston kuvaus löytyy myös tästä julkaisusta.

⁷ Kyselylomake on liitteessä 3.

Vastaajien taustatekijät

Vastaajista 52 prosenttia oli naisia (taulukko 3.2.1). Vastaajat on jaettu kolmeen ikäluokkaan: 54–56-, 57–59- ja 60–62-vuotiaisiin, joista nuorimman ryhmän osuus oli suurin ja vanhimman pienin. Yleisin koulutustausta vastanneiden joukossa oli keskiasteen tutkinto. Yli kolmannes vastanneista kuului tähän ryhmään. Alimman korkea-asteen suorittaneita oli lähes joka neljäs ja vain perusasteen suorittaneita joka viides vastanneista. Alemman tai ylemmän korkeakouluasteen tutkintoja oli myös joka viidennellä.

Yleisin asema työelämässä oli työntekijä. Heitä oli reilut 40 prosenttia vastaajista. Ylempiä toimihenkilöitä tai asiantuntijoita oli viidennes. Alempien toimihenkilöiden osuus oli 13 prosenttia ja yrittäjien yhdeksän prosenttia vastanneista. Kymmenes vastaajista oli työttömiä. Ryhmään "Muu" kuului seitsemän prosenttia vastaajista. Tähän ryhmään laskettiin vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet olevansa eläkkeellä⁸, opiskelijoita tai ovat valinneet ryhmäkseen vaihtoehdon "Muu".

Työskentelysektori on määritelty vuoden 2015 pisimmän työsuhteen eläkelain perusteella. Tieto perustuu Eläketurvakeskuksen rekisteritietoon. Julkisen sektorin työntekijäksi on huomioitu valtion, kuntien ja muiden julkisten eläkelakien mukaan vakuutetut.⁹ Tämän määritelmän perusteella julkisella sektorilla työskenteli kolmannes vastaajista. Muut vastaajat olivat joko yksityisellä sektorilla työssä, yrittäjiä tai maatalousyrittäjiä, tai eivät olleet työssä.

Osalla julkisen sektorin työntekijöistä on voimassa henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikä, joka voi poiketa yleisestä eläkeiästä.¹⁰ Julkisella sektorilla työskentelevistä kaksi kolmasosaa (68 prosenttia) ilmoitti, että heillä on julkisen sektorin ammatillinen tai henkilökohtainen eläkeikä. Myös yksityisen sektorin työntekijöillä ja yrittäjillä voi olla lisäeläketurvan kautta yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä. Nämä poikkeavat eläkeiät huomioidaan tarkasteluissa, joissa eläkeaikeita verrataan henkilön omaan eläkeikään.

Tuloja tarkastellaan tässä eläkettä kartuttaneiden ansioiden avulla. Tämä tieto on saatu Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Rekisteritiedossa on mukana vuodelta 2015 kaikki eläkettä kartuttanut ansiotulo sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta. Palkansaajien osalta eläkettä kartuttavat tulot ovat kattava mittari työ-

8 Kokoaikaisella eläkkeellä olevat rajattiin pois otoksesta. Vastaajista 1,5 prosenttia kertoo kuitenkin pääasialliseksi asemakseen eläkeläisen. Nämä voivat olla esimerkiksi osa-aikaeläkeläisiä, osatyökyvyttömyyseläkeläisiä tai eläkkeelle otoksen muodostamisen jälkeen siirtyneitä vastaajia.

9 Vuoden 2017 eläkeuudistuksessa kunnallinen eläkelaki, valtion eläkelaki ja kirkon eläkelaki yhdistettiin yhteiseksi julkisten alojen eläkeläiksi (JuEL).

10 Yleisestä eläkeiästä poikkeavista eläkeiästä katso liite 2.

tuloista. Yrittäjien ja maatalousyrittäjien osalta tulotieto jää kuitenkin puutteelliseksi, sillä yrittäjätuloja¹¹ ei ole tässä mukana. Osalla yrittäjistä ja maatalousyrittäjistä voi olla työtuloja myös yrityksen tai maatilan ulkopuolelta, jotka ovat mukana eläkettä kartuttavissa ansioissa.¹² Tästä syystä yrittäjien tuloja ei voida käytettävissä olevilla tiedoilla yhdenmukaisesti vertailla. Myöskään palkattomilta jaksoilta¹³ kertyneitä tuloja ei tässä ole mukana.

Tulot on jaettu neljään luokkaan. Alimpaan tuloluokkaan, korkeintaan 25 000 euroa vuonna 2015 ansainneisiin kuuluu viidennes vastaajista. Reilu kolmannes vastaajista on seuraavassa, 25 000–40 000 euron tuloluokassa. Toiseksi korkeimmassa, 40 000–55 000 euron tuloluokassa on vajaa viidennes vastaajista ja korkeimpaan, yli 55 000 euron vuotuisiin ansioihin yltää liki joka kuudes vastanneista. Viidentenä luokkana ovat ne, joille tuloja ei ole tiedossa. Noin 12 prosentilta vastaajista tieto eläkettä kartuttavista tuloista puuttuu.¹⁴

Käsitykset oman terveydentilan kehittymisestä sekä puolison työmarkkina-asema voivat olla merkityksellisiä eläkkeelle siirtymisen näkökulmasta. Kyselyssä terveydentilaa arvioitiin tiedustelemalla, uskovatko vastaajat terveytensä puolesta pystyvänsä jatkamaan työskentelyä vanhuuseläkeikään asti. Kysymys pyrkii lähestymään terveydentilaa subjektiivisesta, vastaajan omasta kokemuksesta. Se myös pyrkii arvioimaan terveydentilaan työkyvyn kannalta olennaisesta lähtökohdasta. Lähes puolet vastaajista arvioi terveydentilansa puolesta pystyvänsä jatkamaan työskentelyä vanhuuseläkeikään saakka. Osa-aikaisesti työskentelyä uskoo pystyvänsä jatkamaan noin joka kymmenes. Joka kuudes vastaajista sen sijaan arvioi, ettei terveyssyistä jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikään asti. Joka neljäs vastaajista ei osannut arvioida työkykynsä säilymistä.

Puolisolla voi olla tärkeä rooli eläkkeellesiirtymispäätökseen. Esimerkiksi toive yhteisestä vapaa-ajasta voi houkutella jäämään eläkkeelle aiemmin, jos puolisoakaan ei työskentele. Kyselyyn vastanneista noin neljänneksellä ei ollut puolisoa. Puolella vastaajista puoliso on töissä. Reilulla viidenneksellä vastaajista puoliso ei ole töissä, eli on eläkkeellä, työttömänä tai muuten pois työelämästä.

11 Yrittäjien ja maatalousyrittäjien eläke karttuu YEL- tai MYEL-työtulon perusteella. Lain mukaan työtulo määritellään siten, että se vastaa sitä palkkaa, minkä vastaavaa työtä tekevä palkansaaja saisi. Työtulo määritellään yritystoiminnan laajuuden perusteella.

12 Yrittäjistä yli 30 000 euron vuosittaisia ansiotuloja sai noin 11 prosenttia (Knuuti & Palomurto 2015, 137) ja maatalousyrittäjistä yli 20 000 euron palkkatuloja sai 23 prosenttia (Tenhunen & Salonen 2016, 65).

13 Vuoden 2005 jälkeen työeläkettä on kertynyt myös aiempaa laajemmin myös palkattomilta ajoilta. Näitä ovat mm. tutkintoon johtava opiskelu ja alle kolmivuotiaan lapsen hoito ja vanhempainrahakaudet. Etuutta karttuu pohjana olevan sosiaalietuuden tai kiinteästi määritellyn euromäärän mukaan.

14 Suurin osa vastaajista, joiden tieto eläkettä kartuttavasta tulosta puuttuu, on ilmoittanut asemakseen työelämässä joko yrittäjä tai maatalousyrittäjä (22 %), työtön (42 %) tai ryhmän "Muu" (23 %).

Taulukko 3.2.1.

Vastaajien sukupuoli, ikä, koulutustausta, sosioekonominen asema, työskentelysektori ja eläkettä kartuttavat tulot, käsitys työssä jaksamisesta ja puolison työtilanne.

	Osuus
Sukupuoli	
Mies	48,4 %
Nainen	51,6 %
Ikäluokka	
54–56	35,0 %
57–59	33,7 %
60–62	31,3 %
Koulutusaste	
Perusaste	20,2 %
Keskiaste	36,2 %
Alin korkea-aste	23,1 %
Alempi korkeakouluaste	7,7 %
Ylempi korkeakouluaste	12,7 %
Asema työelämässä	
Yrittäjä tai maatalousyrittäjä	8,7 %
Ylempi toimihenkilö tai asiantuntija	21,3 %
Alempi toimihenkilö	12,5 %
Työntekijä	40,5 %
Työtön	10,1 %
Muu	7,0 %
Julkinen sektori	
Kyllä	33,0 %
Ei (yksityinen sektori, yrittäjä tai ei työssä)	67,0 %
Eläkettä kartuttavat tulot, euroa/v	
Alle 25 000	19,4 %
25 000–40 000	34,4 %
40 000–55 000	19,1 %
55 000–	15,6 %
Ei tietoa	11,5 %
Uskoo pystyvänsä terveyden puolesta jatkamaan työskentelyä vanhuuseläkeikään asti	
Kyllä	48,7 %
Kyllä, mutta vain osa-aikaisesti	9,5 %
Ei	16,3 %
Ei osaa sanoa	25,4 %
Puolison työskentely	
Puoliso töissä	51,5 %
Puoliso ei ole töissä	22,1 %
Ei puolisoa	26,4 %

4 Tieto eläkeasioista ja sen mittaaminen

Eläkeasioiden tietämystä tarkastellaan kolmella eri asiaa mittaavalla kysymyksellä, jotka kaikki ovat kannustinvaikutusten näkökulmasta olennaisessa roolissa. Ensimmäisenä on vastaajien arvio tulevasta eläkkeestä. Jos vastaajat eivät tiedä tulevan eläkkeensä tasoa edes suurin piirtein, on myös eläkkeen määrään vaikuttavien kannusteiden merkitystä hankala arvioida. Toinen kysymys liittyy elinaikakertoimen eläkettä leikkaavaan vaikutukseen ja sen tuntemiseen. Elinaikakertoimen yksi tavoite on osoittaa konkreettisesti elinajan pitenemisen vaikutus ja samalla kannustaa osaltaan käyttämään osan pidentyneestä elinajasta työssä jatkamiseen. Kolmas mittari on vastaajien subjektiivinen käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa heidän omaan eläkkeeseensä. Korottavan vaikutuksen tunteminen on edellytys kannustusvaikutuksen löytymiselle.

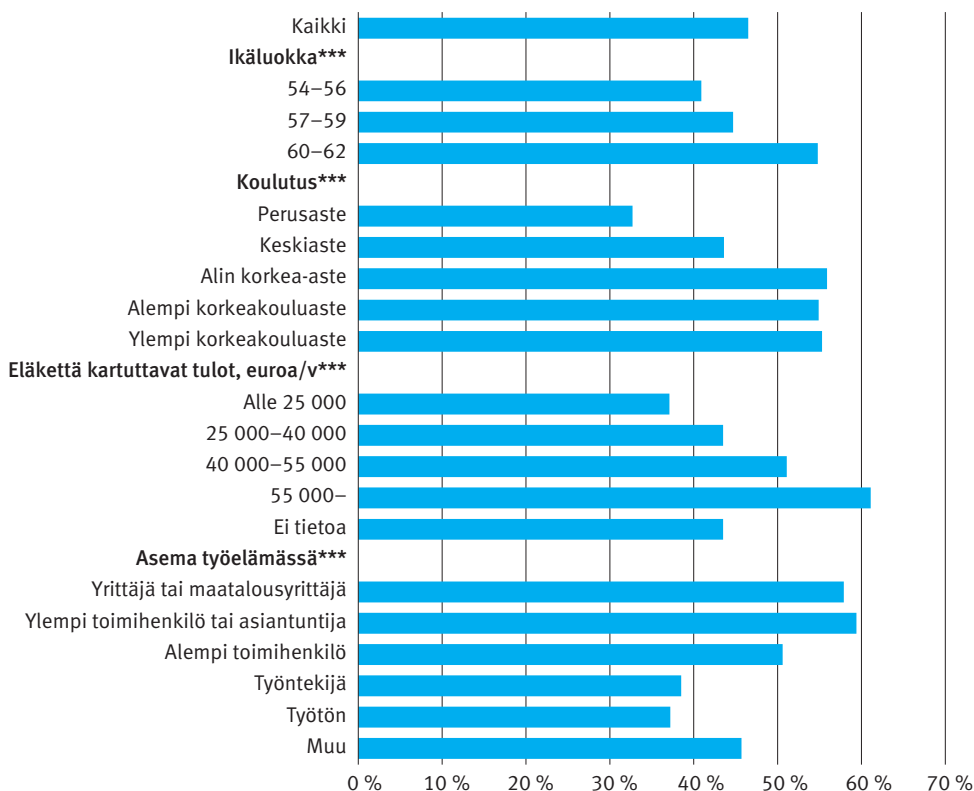
4.1 Arvio tulevasta eläkkeestä

Kannustimia ja eläkkeellesiirtymispäätöstä miettiessä ensimmäinen vertailukohde on usein verrata palkkaa ja eläkettä. Tämän vertailun onnistumiseksi on tärkeää, että vastaajalla on käsitys siitä, kuinka paljon hänen eläkkeensä tulee olemaan. Kyselyssä pyrittiin selvittämään vastaajien tietoa eläkkeen tasosta tiedustelemalla heidän arviota tulevasta eläkkeestään. Lähes puolet vastaajista osasi antaa arvion, ja loput valitsivat vaihtoehdon "En osaa sanoa" (kuvio 4.1.1). Vaikka arvio ei olisi aivan oikea, se kuitenkin kertoo, että vastaajalla on jonkinlainen käsitys eläkkeen tasosta.

Keskimääräistä useammin arvion omasta eläkkeestään osasivat antaa lähempänä eläkeikää olevat, vähintään alimman korkea-asteen tai sitä korkeamman tutkinnon suorittaneet ja korkeampia eläkettä kartuttavia tuloja saaneet. Lisäksi yrittäjät ja ylemmät toimihenkilöt antoivat muita ryhmiä useammin arvion eläkkeestään. Oman eläketurvansa tason osasivat arvioida keskimääräistä harvemmin perusasteen koulutetut, pienituloiset, työntekijäasemassa olevat ja työttömät.

Kuvio 4.1.1.

Arvion omasta eläkkeestään antaneiden osuus.

***/**/* Tilastollisesti merkitsevä 0,1/1/5 % tasolla.

4.2 Elinaikakerroimen vaikutus

Elinaikakerroin sopeuttaa eläkkeen määrää kasvavaan elinaikaan. Elinaikakerroin tuli voimaan vuoden 2005 aikana ja sitä sovellettiin ensimmäisen kerran vuonna 2010 alkaviin eläkkeisiin. Elinaikakerroimen vaikutus eläkkeisiin on ollut tähän mennessä pieni, mutta vaikutus kasvaa tulevien ikäluokkien kohdalla.¹⁵ Kyselylomakkeessa esitettiin arviot elinaikakerroimesta ja sen vaikutuksesta eläkkeeseen (taulukko 4.2.1). Kyselyssä mukana olleille ikäluokille arvioitu elinaikakerroimen vaikutus vaihteli 3,2 prosentin ja 7,5 prosentin välillä.

15 Vuoden 2017 eläkeuudistuksen yhteydessä sovittu eläkeiän nosto vaikuttaa myös elinaikakerroimeen. Kun vanhuuseläkeikä ylittää 65 vuotta ja eläkeikä sidotaan elinajanodotteen kehitykseen, elinaikakerroimen laskemista muutetaan lievemmäksi.

Taulukko 4.2.1.

Toteutuneet elinaikakertoimet ja arviot elinaikakertoimesta ja sen vaikutuksesta eläkkeeseen vuonna 1954–62 syntyneille.

Syntymävuosi	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Arvio elinaikakertoimesta	0,968 ^a	0,962 ^b	0,957 ^c	0,952	0,946	0,940	0,935	0,930	0,925
Arvio elinaikakertoimen vaikutuksesta ^a , %	-3,2 %	-3,8 %	-4,3 %	-4,8 %	-5,4 %	-6,0 %	-6,5 %	-7,0 %	-7,5 %

a) Elinaikakerroin on vahvistettu vuonna 1954 syntyneille. Muiden ikäluokkien kohdalla kyse oli arviosta.

b) Vuonna 1955 syntyneiden elinaikakertoimeksi on kyselyn jälkeen vahvistettu 0,963.

c) Vuonna 1956 syntyneiden elinaikakertoimeksi on kyselyn jälkeen vahvistettu 0,961.

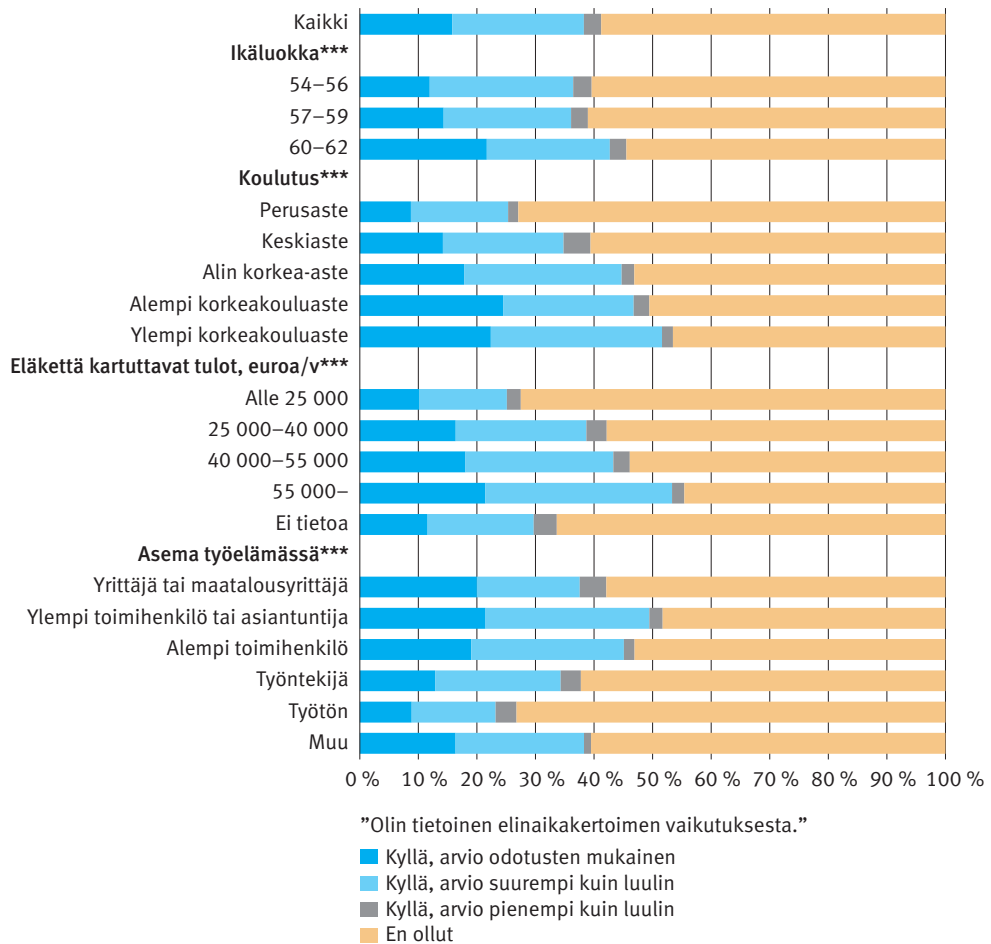
Elinaikakertoimen eläkettä pienentävää vaikutusta ei tunnettu kovin usein (kuvio 4.2.1). Lähes 60 prosenttia vastaajista kertoi, ettei ollut aiemmin ollut tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta. Lisäksi suuri osa elinaikakertoimen vaikutuksesta tietoisista oli aliarvioinut elinaikakertoimen vaikutuksen. Vain muutama prosentti vastaajista oli luullut elinaikakertoimen vaikuttavan annettua arviota enemmän.

Naisten ja miesten välillä ei ollut eroa tietoisuudessa, mutta iän mukaan oli. Vanhimmat vastaajat tiesivät elinaikakertoimen vaikutuksesta hieman useammin. Heistä 45 prosenttia oli tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta, kun nuoremmissa vastaajissa osuus oli 40 prosenttia. Ero ikäluokkien välillä näkyi erityisesti niiden kohdalla, jotka olivat osanneet arvioida elinaikakertoimen vaikutuksen oikealle tasolle. 60–62-vuotiaista joka viides tiesi vaikutuksen oikealle tasolle. Nuoremmissa vastaajissa osuus oli pienempi: 57–59-vuotiaista vaikutuksen oli osannut arvioida oikealle tasolle joka seitsemäs ja 54–56-vuotiaista noin joka yhdeksäs.

Vaihtelu eri tulo- ja koulutusryhmien tiedon tason välillä oli suurta. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet, suurituloisimpaan ryhmään kuuluvat ja ylemmät toimihenkilöt tiesivät elinaikakertoimen vaikutuksesta muita useammin. Heistä puolet oli asiasta tietoisia, mutta tietoisista henkilöistä kolme viidestä oli aliarvioinut vaikutuksen. Toisessa ääripäässä eli vähän koulutetuissa, pienituloisissa ja työttömissä valtaosa, yli 70 prosenttia, ei ollut tiennyt lainkaan elinaikakertoimen vaikutuksesta.

Kuvio 4.2.1.

Tieto elinaikakertoimen vaikutuksesta eläkkeeseen eri ryhmissä.

***/**/* Tilastollisesti merkitsevä 0,1/1/5 % tasolla.

4.3 Käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseen

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien mielipidettä siitä, onko heillä hyvä käsitys työssä jatkamisen vaikutuksesta eläkkeeseensä. Arvio kertoo vastaajien subjektiivisesta näkemyksestä, mutta ei pysty mittaamaan tiedon totuudenmukaisuutta.

Suomalaiset tunsivat laajasti työskentelyn vaikutuksen heidän eläkkeeseensä (taulukko 4.3.1). Reilu 60 prosenttia vastaajista ajatteli, että heillä on hyvä käsitys asiasta. Täysin samaa mieltä väitteen kanssa oli lähes neljännes vastaajista ja osittain samaa mieltä kaksi viidestä. Eri mieltä väitteen kanssa oli vajaa viidennes.

Taulukko 4.3.1.

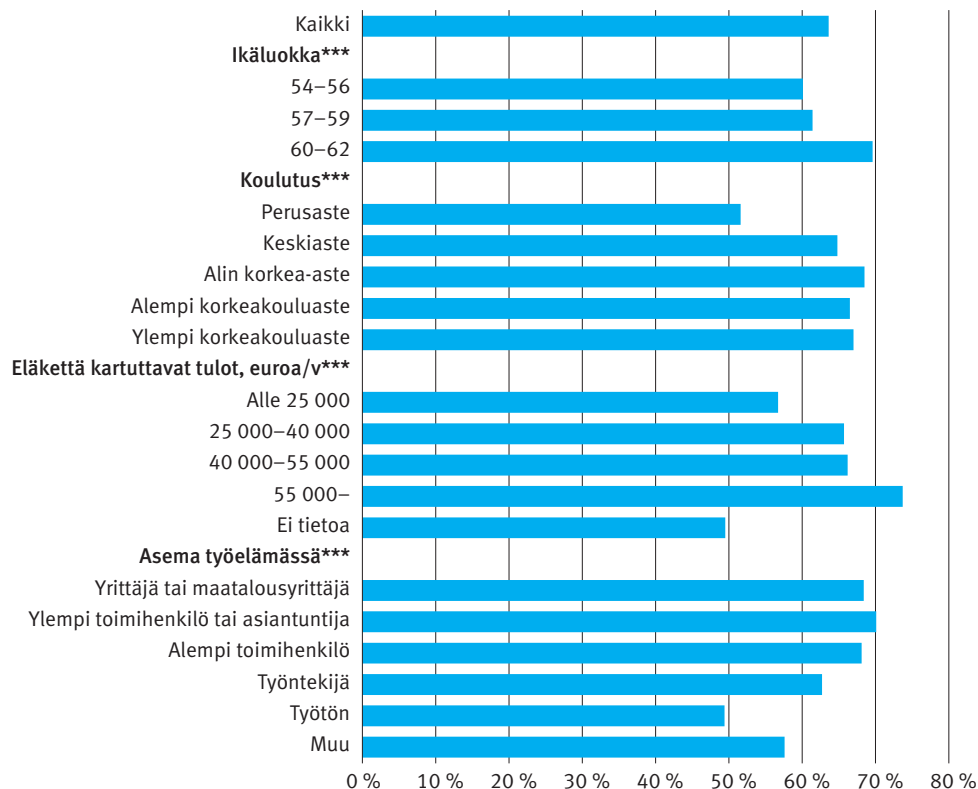
Käsitys työssä jatkamisen vaikutuksesta eläkkeeseen.

Minulla on hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseeni	
Täysin samaa mieltä	23,6 %
Osittain samaa mieltä	40,0 %
Osittain eri mieltä	12,1 %
Täysin eri mieltä	6,7 %
Ei osaa sanoa	17,7 %
n	2 109

Lähimpänä eläkeikää olevat vastaajat arvelivat useammin olevansa hyvin perillä työssä jatkamisen vaikutuksesta eläkkeeseen (kuviot 4.3.1). Hyväksi käsityksensä arvioivien vastaajien osuus nousi eläkettä kartuttavien tulojen myötä. Pienimillä, alle 25 000 euron vuotuisilla tuloilla hyväksi käsityksensä arvioi 57 prosenttia. Korkeimmassa tuloluokassa yli 55 000 euron vuosituloilla hyväksi käsityksensä arvioi 74 prosenttia. Myös vähintään keskiasteen koulutuksen saaneilla, yrittäjillä, ylemmillä toimihenkilöillä tai asiantuntijoilla ja alemmilla toimihenkilöillä oli keskimääräistä useammin hyvä käsitys työssä jatkamisen vaikutuksista. Matalasti koulutetut ja työttömät arvioivat käsityksensä hyväksi muita harvemmin.

Kuvio 4.3.1.

Osuus vastaajista, jotka olivat täysin tai osittain samaa mieltä väitteen "Minulla on hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseeni" kanssa.

***/**/* Tilastollisesti merkitsevä 0,1/1/5 % tasolla.

4.4 Yleiskuva eläketietoudesta

Kolme edellä käsiteltyä kysymystä kuvastavat kaikki omalla tavallaan vastaajan tietämystä eläkeasioista. Tässä tarkastellaan, kuinka voimakkaasti eri tiedon mittarit ovat yhteydessä toisiinsa. Kuten taulukosta 4.4.1 havaitaan, eri mittarit antavat kaikki hieman erilaisen kuvan tiedon tasosta. Useammalla kuin kuudella kymmenestä on hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa eläkkeeseen, mutta vain alle puolet on osannut arvioida tulevan eläkkeensä. Vielä vähäisempi osuus, reilu 40 prosenttia, on tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta.

Taulukko 4.4.1.*Informaatiokysymyksiin myönteisesti vastanneiden osuus.*

Infokysymykset	
1 Osannut arvioida tulevan eläkkeensä	46,5 %
2 Tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta	41,2 %
3 Hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa eläkkeeseen	63,5 %

Tarkastellaan vielä seuraavaksi, moniko on vastannut kuhunkin kysymykseen tai kysymysyhdistelmään myönteisesti (taulukko 4.4.2). Myönteisesti vastaamisella tarkoitetaan tässä, että on osannut arvioida tulevan eläkkeensä, on kertonut olevansa tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta ja/tai on vähintään osittain samaa mieltä sen kanssa, että on hyvä käsitys työssä jatkamisen vaikutuksesta eläkkeeseen. Joka viides vastaajista ei ollut vastannut myönteisesti yhteenkään kysymyksistä. Toisaalta toisessa ääripäässä sama osuus oli vastannut myönteisesti kaikkiin kolmeen kysymykseen. Toisin sanottuna sekä niiden, jotka eivät ole hyvin informoituja, että niiden, jotka tietävät näillä kysymyksillä mitattuna eläkeasioista, osuus on yhtä suuri. Vain yhteen kysymykseen myönteisesti vastanneita on yhteensä liki 30 prosenttia. Sama määrä on vastannut myönteisesti kahteen kysymykseen.

Taulukko 4.4.2.*Osuus vastaajista, jotka ovat vastanneet myönteisesti kuhunkin kysymykseen tai kysymyksiin.*

Vastannut myönteisesti	
Ei yhteenkään kysymyksistä	21,1 %
Yhteen kysymykseen	29,8 %
Kahteen kysymykseen	29,2 %
Kaikkiin kolmeen kysymykseen	19,9 %

Tiedon mittarit ovat yhteydessä toisiinsa mutta vain osittain. Muuttujien väliset korrelaatiot ovat positiivisia mutta tasoltaan melko vaatimattomia. Korrelaatio-kertoimet ovat 0,2–0,25 välillä. Tämän perusteella voidaan päätellä, että mittarit kuvastavat eläkeasioiden tietämystä kukin hieman omasta näkökannastaan. Tietämyksen kokonaiskuvan saamiseksi tarkastelussa onkin hyödyllistä pitää kaikki kolme kysymystä mukana.

5 Taloudelliset kannustimet ja eläketietous

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan taloudellisten kannustimien merkitystä eläkkeelle siirtymispäätökseen. Tarkastelut perustuvat kolmeen kysymykseen. Ensimmäinen kysymys koskee sitä, kokevatko vastaajat elinaikakertoimen leikkaavalla vaikutuksella ja lykkäyskorotuksella olevan vaikutusta suunniteltuun eläkeikään. Toinen kysymys mittaa sitä, onko vastaaja täysin tai osittain samaa mieltä väitteen *"Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä"* kanssa ja kolmas sitä, onko täysin tai osittain samaa mieltä väitteen *"Varhennusvähennys kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä"* kanssa.

Taloudelliset kannustimet voivat näyttäytyä eri tavalla riippuen henkilön omasta tilanteesta, oletuksista ja toiveista. Siksi on kiinnostavaa tarkastella myös, koetaanko lykkäyskorotus ja varhennusvähennys yleisesti ottaen työssä pidempään jatkamista kannustaviksi eläkejärjestelmän piirteiksi. Ensimmäinen kannustimia mittaavista kysymyksistä viittaa enemmän kannustimien merkitykseen omaan eläkeikään, kun kaksi jälkimmäistä kuvastavat käsityksiä varhennusvähennyksen ja lykkäyskorotuksen yleisestä kannustavuudesta työssä pidempään jatkamiselle.

5.1 Elinaikakertoimen, lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen vaikutus eläkeikään

Elinaikakerroin pienentää käteen jäävää kuukausieläkettä eliniän kasvaessa. Lähivuosina eläkkeelle siirtyvien kohdalla arvio elinaikakertoimen vaikutuksesta vaihtelee kolmen ja seitsemän prosentin välillä. Tämän kokoluokan pienennys eläkkeessä voi jo heijastua eläkkeelle siirtymiseen.

Töissä jatkaminen yli alimman vanhuuseläkeiän puolestaan korottaa karttunutta eläkettä kahdella tavalla: karttunutta eläkettä korotetaan lykkäyskorotuksen muodossa ja työskentelystä karttuu edelleen lisää eläkettä. Lykkäyskorotus on 0,4 prosenttia jokaista lykättyä kuukautta kohti. Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen liittyy varhennusvähennys, joka tehdään eläkkeeseen, mikäli henkilö ottaa osittaisen vanhuuseläkkeen varhennettuna eli ennen ikäluokan alinta vanhuuseläkeiän alarajaa. Pienennys on 0,4 prosenttia jokaista kuukautta kohti, jolla osittaisen vanhuuseläkkeen aloittamisikä alittaa vanhuuseläkkeen alaikärajan.

Yhdessä elinaikakerroin ja lykkäyskorotus pyrkivät kannustamaan työskentelyn jatkamista. Vastaajien kohdalla kuitenkin yli neljä viidestä kertoi, etteivät

nämä vaikuta suunniteltuun eläkeikään (taulukko 5.1.1). Suurin osa vastaajista, 69 prosenttia, kertoi suunnittelevansa eläkkeelle jääntä heti alaikärajalla elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vaikutuksista huolimatta. 15 prosenttia puolestaan kertoi, etteivät nämä tekijät vaikuta, vaan suunniteilla on joka tapauksessa jatkaa töissä yli alaikärajan. Noin 16 prosenttia vastaajista kuitenkin koki, että elinaikakerroin ja lykkäyskorotus vaikuttavat suunnitelmiin lykätä eläkkeelle siirtymistä. Täsmällisemmin sanottuna tämä joukko aikoi jatkaa työssä yli alaikärajan elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen vuoksi. Samalla he hyötyvät lykkäyskorotuksesta.

Taulukko 5.1.1.

Elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vaikutus eläkeikään.

Onko elinaikakertoimella ja lykkäyskorotuksella vaikutusta suunnittelemaasi eläkeikään?	
Ei, suunnittelen jääväni eläkkeelle heti alaikärajalla	69,1 %
Ei, suunnittelen jatkavani töissä yli alaikärajan	14,6 %
Kyllä, eläkettä leikkaavan vaikutuksen vuoksi suunnittelen jatkavani töissä enintään vuoden yli alaikärajan	9,6 %
Kyllä, eläkettä leikkaavan vaikutuksen vuoksi suunnittelen jatkavani töissä enemmän kuin vuoden yli alaikärajan	6,7 %
n	2 061

Eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavat taloudellisten kannustimien lisäksi monet muut asiat (Tuominen ym. 2010; Tuominen ym. 2012). Tässäkin tutkimuksessa osoittautuu, että suurin piirtein yhtä suuri osa arvioi jatkavansa yli alaikärajan riippumatta taloudellisista kannustimista kuin piti taloudellisia kannustimia merkityksellisenä syynä jatkaa yli alaikärajan.

Yli puolet vastaajista kokee lykkäyskorotuksen kannustavan eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä (taulukko 5.1.2). Eri mieltä väitteen kanssa on neljännes vastaajista. Myös varhennusvähennyistä pidetään yleisesti eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä kannustavana. 45 prosenttia vastaajista on samaa mieltä väitteen kanssa. Eri mieltä olevia on 28 prosenttia vastaajista. Kokonaisuutena taloudellisista kannustimista voidaan sanoa, että ihmiset ovat yleisellä tasolla sitä mieltä, että kannustimet vaikuttavat käyttäytymiseen myöhempänä eläkkeelle siirtymisenä, mutta aikovat itse harvemmin jatkaa työssä eläkeiän alarajan yli kannusteiden vaikutuksesta.

Taulukko 5.1.2.

Lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen kannustava vaikutus yleisesti.

	Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä	Varhennusvähennys kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä
Täysin samaa mieltä	14,0 %	8,6 %
Osittain samaa mieltä	43,2 %	37,1 %
Osittain eri mieltä	14,0 %	18,3 %
Täysin eri mieltä	10,3 %	10,4 %
En osaa sanoa	18,5 %	25,6 %
n	2 119	2 114

5.2 Kannustimien vaikuttavuuden taustatekijät ja eläketiedon vaikutus

Taulukossa 5.2.1 tarkastellaan tarkemmin niitä, jotka kertovat suunnittelevansa työssä jatkamista yli alaikärajan elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi (taulukon 5.2.1 malli 1). Lisäksi tarkastellaan niitä, jotka arvelevat lykkäyskorotuksen ja varhennusvähennyksen kannustavan myöhentämään eläkkeelle siirtymistä (taulukon 5.2.1 mallit 2 ja 3). Tarkoituksena on selvittää, millaisia ovat ihmiset, jotka kokevat eläkejärjestelmän kannustimet vaikuttaviksi ja miten tieto eläkeasioista vaikuttaa tähän käsitykseen. Tarkastelut suoritetaan logit-malleilla ja tulokset esitetään marginaalivaikutusten avulla. Marginaalivaikutus voidaan tulkita tietyn tekijän vaikutuksena tapahtuman todennäköisyyteen. Esimerkiksi tietyn tekijän marginaalivaikutus 0,129 tarkoittaa, että tämä tekijä lisää tapahtuman todennäköisyyttä 12,9 prosenttiyksikköä.

Taulukon 5.2.1 ensimmäinen malli kertoo, että henkilöt, jotka aikovat jatkaa työssä yli alaikärajan elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi, uskovat muita useammin terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään täysipainoisesti eläkeikään saakka. He ovat myös muita useammin yksinasuvia henkilöitä ja arvioivat, että heidän taloudellinen toimeentulonsa eläkeaikana ei ole hyvä. Muut yksilötason tekijät, kuten koulutus, tulot tai asema työelämässä, eivät selitä aikeita lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi. Myöskään tietoisuus eläkeasioista ei vaikuta eläkeaikeisiin tällä mittarilla tarkasteltuna.

Toisesta ja kolmannesta mallista havaitaan, että kokemukseen sekä lykkäyskorotuksen että varhennusvähennyksen vaikuttavuudesta ovat yhteydessä koulutus, asema työelämässä ja terveydentila. Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään vähintään keskiasteen koulutuksen saaneita sekä yrittäjiä ja ylempiä toimihenkilöitä. Varhennusvähennys puolestaan koetaan eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä kannustavana erityisesti niiden joukossa, joilla on keskiasteen tai alimman korkea-asteen koulutus. Myös ylemmät toimihenkilöt ja asiantuntijat kokevat varhennusvähennyksen kannustavan myöhentämään eläkkeen alkamista muita ryhmiä useammin. Heikompi terveys vähentää sekä lykkäyskorotuksen että varhennusvähennyksen kannustavuutta; ne, jotka eivät usko terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka ja ne, jotka eivät osaa arvioida asiaa, harvemmin arvelevat niiden kannustavan jatkamaan työssä.

Edellisten lisäksi lykkäyskorotuksen koetaan kannustavan eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä nuorimpien ja vanhimpien ikäluokissa, 54–56- ja 60–62-vuotiaissa. Varhennusvähennyksen kannustavuuteen ikä ei vaikuta, sen sijaan tulotasolla on merkitystä; ne, joiden tulot ovat 40 000–55 000 euroa, harvemmin kokevat varhennusvähennyksen myöhentämistä kannustavana.

Eläketieto vaikuttaa sekä lykkäyskorotuksen että varhennusvähennyksen tapauksessa. Nimenomaan ne, joilla on hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa eläkkeeseen, kokevat useammin sekä lykkäyskorotuksen että varhennusvähennyksen kannustavan eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä. Sen sijaan sillä, onko osannut arvioida tulevan eläkkeensä tai onko tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta ei ole merkitystä taloudellisten kannustimien vaikuttavuuteen.

Taulukko 5.2.1.

Taloudellisten kannustimien vaikuttavuuden taustatekijät ja eläketiedon vaikutus, lo-git-mallien marginaalivaikutukset.

	Aikoo lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaika-kertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi (malli 1)	Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä (malli 2)	Varhennusvähennys kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä (malli 3)
Sukupuoli (Ref. Mies)			
Nainen	0,036	0,025	-0,019
Ikäluokka (Ref. 54–56)			
57–59	-0,028	-0,087**	-0,033
60–62	-0,026	-0,051	0,010
Koulutus (Ref. Perusaste)			
Keskiaste	-0,011	0,167***	0,124***
Alin korkea-aste	0,002	0,100*	0,088*
Alempi korkeakouluaste	-0,016	0,132*	0,059
Ylempi korkeakouluaste	0,013	0,166**	0,069
Eläkettä kartuttavat tulot, euroa/v (Ref. Alle 25 000)			
25 000–40 000	0,005	0,016	-0,040
40 000–55 000	0,044	-0,042	-0,089*
55 000–	0,016	-0,008	-0,059
Ei tietoa	-0,032	-0,056	-0,046
Asema työelämässä (Ref. Työntekijä)			
Yrittäjä tai maat.yrittäjä	0,012	0,127**	0,091
Ylempi toimih. tai asiantuntija	0,032	0,100*	0,081*
Alempi toimihenkilö	0,043	0,059	0,071
Työtön	-0,013	0,072	0,015
Muu	0,051	0,158**	0,082
Työskentelysektori (Ref. Julkinen)			
Yksityinen, yrittäjä tai ei työssä	-0,019	-0,003	0,025

→

(taulukko 5.2.1 jatkuu)

	Aikoo lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi (malli 1)	Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä (malli 2)	Varhennusvähennys kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä (malli 3)
Uskoo pystyvänsä terveyden puolesta työskentelemään eläkeikänsä saakka (Ref. Kyllä)			
Kyllä, mutta vain osa-aikaisesti	-0,079**	-0,058	-0,045
Ei	-0,180***	-0,202***	-0,180***
Ei osaa sanoa	-0,119***	-0,135***	-0,107***
Puoliso (Ref. Työssä)			
Ei työssä	-0,037	-0,032	-0,040
Ei puolisoa	0,062**	0,021	0,004
Arvioi taloudellisen toimeentulonsa eläkeaikana olevan (Ref. Hyvä tai melko hyvä)			
Kohtalainen	0,078***	0,049	0,016
Melko huono tai huono	0,144***	-0,006	-0,024
Ei osaa sanoa	0,065	-0,123	-0,099
Osannut arvioida tulevan eläkkeensä	0,026	0,043	0,011
Tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta	0,015	-0,008	0,044
Hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa eläkkeeseen	0,022	0,129***	0,129***
n	1 904	1 962	1 959

***/**/* Tilastollisesti merkitsevä 0,1/1/5 % tasolla.

6 Eläkeaikeet ja kannustimet

Vuoden 2017 uudistuksen myötä eläkeikä vaihtelee ikäluokkien välillä. Siksi aiotun eläkeiän sijaan on mielekästä verrata suunniteltua eläkkeellejäämisikää ja henkilön omaa eläkeikää. Tämä mahdollistaa paitsi varhentamis- ja lykkäysaikeiden tarkastelun, myös kannustimien merkityksen tutkimisen varhentajien ja lykkääjien kohdalla erikseen.

6.1 Arvio eläkkeellejäämisistä

Eläkeaikeita mitataan henkilön arviolla siitä, milloin aikoo jäädä kokoaikaiselle vanhuuseläkkeelle. Tätä arviota verrataan vastaajan omaan eläkeikään, jolloin saadaan selville, aikooko henkilö jäädä eläkkeelle ennen omaa eläkeikäänsä, omassa eläkeiässään vai oman eläkeiän jälkeen. Vastaajan oman eläkeiän määrittelyssä huomioidaan sekä ikäluokan alin vanhuuseläkeikä että mahdolliset poikkeavat eläkeiät.

Henkilön oma eläkeikä on määritelty seuraavasti: eläkeiän ikärajana käytetään yleistä syntymävuoden mukaista alaikärajaa, jollei henkilöllä ole yleisestä vanhuuseläkeiästä poikkeavaa julkisen sektorin henkilökohtaista tai ammatillista eläkeikää, työnantajan järjestämää lisäeläketurvaa tai yrittäjän lisäeläketurvaa.

Jos vastaaja on ilmoittanut julkisen sektorin henkilökohtaisen tai ammatillisen eläkeiän tai työnantajan järjestämän tai yrittäjän lisäeläketurvan eläkeiän, alarajana käytetään tätä ikää. Jos vastaajalla on useampia yleisestä eläkeiästä poikkeavia eläkeikiä, käytetään eläkeikänä alinta näistä eläkei'istä. Julkisen sektorin henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikä tai työnantajan tai yrittäjän lisäeläketurva oli 35 prosentilla vastaajista.^{16, 17}

Kun katsotaan arviota eläkkeellejäämisistä, huomataan, että sekä varhentaminen että lykkääminen saavat kannatusta. Kuitenkin selvästi yleisin suunnitelma oli jäädä eläkkeelle täsmälleen omassa eläkeiässään: yli puolet arvioi tekevänsä niin (taulukko 6.1.1). Lykkäämisestä kiinnostuneita oli enemmän kuin

16 Osa yrittäjien lisäeläketurvasta ja työnantajan järjestämästä lisäeläketurvasta pyrkii ennemminkin tarjoamaan lisäeläkettä kuin mahdollistamaan aikaisemman eläkkeelle siirtymisen. Osa kuitenkin on suunnitellut mahdollistamaan aikaisempi eläkkeelle siirtyminen. Koska aineisto ei mahdollista tarkasteltua työnantajan tarjoaman tai yrittäjän lisäeläketurvan tarkemmasta muodosta, käsitellään tässä kaikki yleisestä eläkeiästä poikkeavat eläkkeet yhtenäisenä ryhmänä.

17 Liitteessä 2 tarkastellaan yleisestä poikkeavan eläkeiän yleisyyttä vastaajien joukossa.

varhentamista suunnittelevia. Liki 30 prosenttia aikoi jatkaa omaa eläkeikää vanhemmaksi ja joka kuudes aikoi jäädä eläkkeelle ennen omaa eläkeikänsä.

Taulukko 6.1.1.

Eläkkeelle ennen, täsmälleen tai jälkeen oman eläkeiän aikovat, osuus ja määrä.

	Ennen omaa eläkeikää	Omassa eläkeiässä	Oman eläkeiän jälkeen	Yhteensä
Osuus, %	16,7	55,8	27,5	100,0
Määrä	320	1 070	528	1 918

6.2 Eläkeaikomusten taustatekijät ja taloudellisten kannustimien merkitys

Aiemmin tarkasteltiin taloudellisten kannustimien vaikuttavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Seuraavaksi varhennus- ja lykkäysaikeita selitetään taustatekijöillä ja taloudellisilla kannustinmittareilla. Sitä, aikooko jäädä eläkkeelle ennen, täsmälleen vai jälkeen oman eläkeikänsä tarkastellaan taulukossa 6.2.1. Tulokset on esitetty marginaalivaikutusten avulla. Tulosten mukaan ikääntynein, lähimpänä eläkeikää oleva ryhmä aikoo jäädä eläkkeelle vasta oman eläkeiän jälkeen useammin kuin nuoremmat. Marginaalivaikutus kertoo, että 60–62-vuotiailla todennäköisyys jatkaa työssä yli oman eläkeiän on 17 prosenttiyksikköä suurempi kuin nuoremalla ikäryhmällä. Sukupuoli ei vaikuta eläkkeellesiirtymisaikomuksiin, eikä myöskään koulutustasolla ole merkitystä. Tulojen suhteen toiseksi alhaisimpaan tuloryhmään kuuluvat aikovat jatkaa muita harvemmin yli oman eläkeikänsä.

Asema työelämässä vaikuttaa siten, että yrittäjät ja maatalousyrittäjät, ylemmät toimihenkilöt tai asiantuntijat ja alemmat toimihenkilöt aikovat jatkaa työntekijöitä useammin omaa eläkeikänsä pidempään. Myös julkisella sektorilla työskentelevillä on jatkamisaikeita yli oman eläkeiän. Sen sijaan muualla kuin julkisella sektorilla, eli yksityisellä sektorilla tai yrittäjänä työskentelevät ja ne, jotka eivät ole töissä, jäävät useammin eläkkeelle tarkalleen omassa eläkeiässä. Ne, jotka eivät usko pystyvänsä terveytensä vuoksi työskentelemään eläkeikänsä saakka tai uskovat pystyvänsä tähän vain osa-aikaisesti, aikovat eläköityä useammin ennen omaa eläkeikää ja harvemmin jatkaa yli oman eläkeiän. Ne, joilla ei ole puolisoa, aikovat useammin jatkaa yli oman eläkeikänsä.

Taloudellinen toimeentulo eläkeaikana vaikuttaa jatkamisaikeisiin; jos arvelee toimeentulonsa eläkeaikana olevan huono, aikomukset jatkaa yli oman eläkeiän lisääntyvät. Taloudellisilla kannustimilla on vaikutusta eläkeikänsä. Mikäli

aikoo lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi, harvemmin aikoo eläköityä omassa eläkeiässä tai sitä ennen ja useammin aikoo jatkaa yli oman eläkeiän. Samoin vaikuttaa lykkäyskorotus; jos lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä, aikomukset eläköityä vasta oman eläkeiän jälkeen lisääntyvät. Sen sijaan varhennusvähennyksen kannustavuudella ei ole vaikutusta eläkeikään.

Taulukko 6.2.1.

Arvioi jäävänsä eläkkeelle ennen, täsmälleen tai jälkeen oman eläkeikänsä, taustatekijöiden ja kannustinmittarien vaikutus. Multinomial-logit mallin marginaalivaikutukset.

	Aikoo jäädä eläkkeelle		
	Ennen omaa eläkeikää	Omassa eläkeiässä	Oman eläkeiän jälkeen
Sukupuoli (Ref. Mies)			
Nainen	0,014	0,028	-0,042
Ikäluokka (Ref. 54–56)			
57–59	0,003	-0,036	0,033
60–62	-0,027	-0,143***	0,170***
Koulutus (Ref. Perusaste)			
Keskiaste	-0,008	0,015	-0,008
Alin korkea-aste	-0,043	0,016	0,027
Alempi korkeakouluaste	-0,040	0,023	0,017
Ylempi korkeakouluaste	-0,051	-0,025	0,076
Eläkettä kartuttavat tulot, euroa/v (Ref. Alle 25 000)			
25 000–40 000	0,014	0,067	-0,081*
40 000–55 000	0,001	0,077	-0,048
55 000–	0,014	0,084	-0,044
Ei tietoa	0,070	0,003	-0,063
Asema työelämässä (Ref. Työntekijä)			
Yrittäjä tai maat.yrittäjä	0,003	-0,373***	0,370***
Ylempi toimih. tai asiantuntija	-0,045	-0,062	0,107**
Alempi toimihenkilö	-0,059	-0,042	0,101**
Työtön	-0,023	0,026	-0,003
Muu	0,023	-0,172*	0,149*
Työskentelysektori (Ref. Julkinen)			
Yksityinen, yrittäjä tai ei töissä	-0,041*	0,179***	-0,138***

→

(taulukko 6.2.1 jatkuu)

	Aikoo jäädä eläkkeelle		
	Ennen omaa eläkeikää	Omassa eläkeiässä	Oman eläkeiän jälkeen
Uskoo pystyvänsä terveyden puolesta työskentelemään eläkeikään saakka (Ref. Kyllä)			
Kyllä, mutta vain osa-aikaisesti	0,128***	-0,028	-0,101**
Ei	0,292***	-0,167***	-0,125***
Ei osaa sanoa	0,078***	-0,039	-0,040
Puoliso (Ref. Työssä)			
Ei työssä	0,005	-0,008	0,003
Ei puolisoa	0,003	-0,060*	0,057*
Arvioi taloudellisen toimeentulonsa eläkeaikana olevan (Ref. Hyvä tai melko hyvä)			
Kohtalainen	-0,058	0,021	0,038
Melko huono tai huono	-0,098**	0,011	0,089*
Ei osaa sanoa	-0,123**	0,053	0,069
Aikoo lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi	-0,062**	-0,183***	0,245***
Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä	-0,016	-0,049	0,065*
Varhennusvähennys kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä	-0,024	0,046	-0,022

***/**/* Tilastollisesti merkitsevä 0,1/1/5 % tasolla.

7 Lopuksi

Tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisia ovat ihmiset, joiden eläkesuunnitelmiin taloudelliset kannustimet vaikuttavat ja miten tieto eläkeasioista heijastuu kannustimien merkitykseen. Tarkastelun kohteena oli myös aiotun eläkeiän taustatekijät ja taloudellisten kannustimien merkitys aiottuun eläkeikään. Koska vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä eläkeikä vaihtelee ikäluokittain, suunniteltua eläkeikää mitattiin aikomuksella siirtyä eläkkeelle ennen omaa vanhuuseläkeikää, täsmälleen omassa vanhuuseläkeiässä ja oman eläkeiän jälkeen.

Tutkimuksen aineistona oli kysely, joka lähetettiin postitse 4 000 mannersuomalaiselle 54–62-vuotiaalle henkilölle vuoden 2016 keväällä. Tämän ikäiset valittiin, koska heillä eläkeasioiden pohtiminen saattaa olla jo ajankohtaista ja lisäksi vuoden 2017 eläkeuudistus koskettaa heitä näkyvimmin asteittain nousevan eläkeiän kohdistuessa juuri näihin ikäluokkiin. Vastauksia saatiin 2 179. Lomakkeen yhteydessä oli lisätietoja vuoden 2017 eläkeuudistukseen liittyen. Lomakkeessa kerrottiin kunkin ikäluokan eläkeiästä, elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vaikutuksesta sekä osittaisen vanhuuseläkkeen mahdollisuudesta ja varhennusvähennyksestä. Aineistoon yhdistettiin tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä.

Tietämystä eläkeasioista mitattiin kolmella tekijällä. Ensimmäisessä pyydettiin vastaajia arviomaan tulevan eläkkeensä määrä. Toisena selvitettiin sitä, onko henkilö tietoinen elinaikakertoimen eläkettä leikkaavasta vaikutuksesta. Kolmas mittari oli se, onko ihmisellä omasta mielestään hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseen. Useammalla kuin kuudella kymmenestä oli hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa eläkkeeseen, mutta vain alle puolet osasi arvioida tulevan eläkkeensä. Vielä vähäisempi osuus, reilu 40 prosenttia, oli tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta. Tulosten mukaan matalasti koulutetut, työttömät ja pienituloiset tiesivät eläkeasioista harvemmin kaikilla mittareilla mitattuna. Korkeasti koulutetuilla, ylemmillä toimihenkilöillä, asiantuntijoilla ja suurituloisimmilla sen sijaan oli keskimääräistä parempi eläkeasioiden tietämys kaikilla osa-alueilla.

Taloudellisten kannustimien vaikutusta mitattiin myös kolmella mittarilla. Ensimmäinen kuvasi, aikooko henkilö jatkaa töissä yli vanhuuseläkkeen alikärajan elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi. Toinen ja kolmas mittasivat yleisempää käsitystä kannustimien vaikutuksesta eli sitä, kannustaako lykkäyskorotus ja varhennusvähennys myöhen-

tämään eläkkeelle siirtymistä. Vain joka kuudes vastaajista vastasi myönteisesti ensimmäiseen kysymykseen. Lykkäyskorotuksen kannustavuuteen myönteisesti suhtautuvia oli liki 60 prosenttia vastaajista ja vajaa puolet piti varhennusvähenystä eläkkeelle siirtymisen lykkäämistä kannustavana tekijänä.

Erityisen usein elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi työssä aikoivat jatkaa pidempään ne, jotka uskoivat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka, vastaajat, joilla ei ole puolisoa sekä ne vastaajat, jotka arvioivat taloudellisen toimeentulonsa eläkeaikana jäävän kohtalaiseksi tai sitä huonommaksi. Eläketietoutta kuvaavat mittarit eivät nousseet merkittäväksi tekijäksi aikomuksissa jatkaa työssä elinaikakertoimen ja lykkäyskorotuksen vuoksi.

Lykkäyskorotusta pitivät muita useammin kannustavana vähintään keskiasteen koulutuksen saaneet ja yrittäjät. Varhennusvähennyksen merkitykseen puolestaan uskoivat useimmin keskiasteen ja alimman korkea-asteen koulutuksen saaneet. Sekä lykkäyskorotusta että varhennusvähenystä pitivät keskimääräistä useammin kannustavana ylemmät toimihenkilöt ja työssä jaksamiseensa luotavaisesti suhtautuvat.

Tutkimuksessa ilmeni, että eläkejärjestelmän tuntemus ja nimenomaan hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa eläkkeeseen, heijastuvat taloudellisten kannustimien vaikuttavuuteen, eli siihen, kannustavatko lykkäyskorotus ja varhennusvähenys myöhentämään eläkkeelle siirtymistä.

Vastaajista suurin osa, 56 prosenttia, arvioi jäävänsä eläkkeelle täsmälleen omassa eläkeikänsä eläkkeelle arvioi siirtyvänsä 17 prosenttia, ja vasta oman eläkeiän jälkeen 27 prosenttia vastaajista. Sukupuolen tai koulutustaustan suhteen vastauksissa ei ollut eroja. Iän suhteen oli nähtävissä, että vanhin vastaajaryhmä, 60–62-vuotiaat, arvioivat siirtyvänsä eläkkeelle nuorempia vastaajia harvemmin omassa eläkeikänsä ja useammin vasta sen jälkeen.

Ennen omaa eläkeikänsä eläkkeelle siirtymistä suunnittelivat keskimääräistä useammin julkisen sektorin työntekijät, työssä jaksamisestaan huolestuneet sekä ne, jotka arvioivat eläkeaikaisen toimeentulonsa vähintään kohtalaiseksi. Oman eläkeiän jälkeen eläkkeelle siirtymistä suunnittelivat erityisesti yrittäjät sekä ylemmät ja alemmat toimihenkilöt. Lykkäysaikeita oli useammin julkisen sektorin työntekijöillä kuin yksityisellä sektorilla työskentelevillä. Myös terveydelliset näkökulmat erottuivat lykkäysaikeiden kohdalla. Ne, jotka uskoivat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka, myös suunnittelivat jatkamista jaksamiseensa epäilevästi suhtautuvia useammin.

Tulosten perusteella käsitykset taloudellisista kannustimista ja eläkeaikeista näyttyivät johdonmukaisina. Aikomukset jäädä eläkkeelle ennen omaa eläkeikää ja täsmälleen omassa eläkeiässä vähenivät, mikäli aikoi lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen eläkettä leikkaavan vaikutuksen ja lykkäyskorotuksen vuoksi. Samalla aiomukset jatkaa työssä yli oman eläkeiän lisääntyivät. Lisäksi, mikäli piti lykkäyskorotusta eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä kannustavana tekijänä, myös aiomukset jäädä eläkkeelle vasta oman eläkeiän jälkeen kasvoivat. Tämä heijastaa yleisemmin sitä, että taloudelliset kannustimet vaikuttavat käyttäytymiseen. Sen sijaan käsitykset varhennusvähennyksen kannustavuudesta eivät vaikuttaneet eläkeikään.

Lopuksi voidaan todeta, että tutkimus osoittaa, että eläketietoudessa on eroja. Kaikki eivät osaa arvioida tulevaa eläkettään, ja elinaikakertoimen vaikutuksen tietää vain osa. Sen sijaan työssä jatkamisen merkitys eläkkeen suuruuteen tunnetaan paremmin ja se nouseekin ainoana tietämyksen mittareista merkittäväksi selittäjäksi varhennusvähennyksen ja lykkäyskorotuksen kannustavuudelle. Taloudellisten kannustimien kohdalla ilmenee, että lykkäyskorotus ja varhennusvähennys koetaan yleisesti ottaen kannustaviksi, mutta omiin aiomuksiin lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen leikkaava vaikutus ja lykkäyskorotus vaikuttavat vain melko harvalla. Tästä huolimatta aiomus lykätä eläkkeelle siirtymistä elinaikakertoimen vuoksi selittää aikeita jatkaa työssä yli oman eläkeiän. Lykkäyskorotuksen kannustavuudella on samansuuntainen vaikutus.

Kaksi tekijää nousee taloudellisten kannustimien vaikuttavuuden ja eläkeaikeiden yhteiseksi taustatekijöiksi. Aiempia tutkimustuloksia vastaavasti terveydentilalla on vaikutusta käyttäytymiseen. Ne, jotka epäilivät terveytensä puolesta työssä jaksamistaan, kokivat harvemmin kannustimien vaikuttavan työssä jatkamiseen ja aikoivat myös jäädä useammin eläkkeelle ennen omaa eläkeikää. Myös sosioekonominen asema vaikutti. Ylemmät toimihenkilöt reagoivat useammin taloudellisiin kannustimiin ja myös aikoivat useammin jatkaa työssä yli oman vanhuuseläkeikänsä alarajan. Lisäksi hyvässä asemassa olevat tiesivät eläkeasioista muita paremmin. Näin ollen tulokset viittaavat siihen, että terveemmät henkilöt, joilla on korkea asema työelämässä, ovat muita paremmissa asemassa eläkejärjestelmän taloudellisten kannustimien hyödyntämisen ja työssä jatkamismahdollisuuksien näkökulmasta.

LÄHTEET

Abid, Y. & O'Donoghue, C. (2014) Irish Citizens' Attitudes to Pension Reform and Redistribution. *Social Policy and Society* 13: 203–220.

Asch, B. & Haider, S. J. & Zissimopoulos, J. (2005) Financial incentives and retirement: evidence from federal civil service workers. *Journal of Public Economics*, 89, 427–440.

Baker, M. & Gruber, J. & Milligan, K. (2003) The retirement incentive effects of Canada's Income Security programs. *Canadian Journal of Economics*, Canadian Economics Association, vol. 36(2), 261–290.

van den Berg, T. & Schuring, M. & Avenado, M. & Mackenbach, J. & Burdorf, A. (2010) The impact of ill health on exit from paid employment in Europe among older workers. *Occupational and Environmental Medicine* 67: 845–852.

Berkel, B. & Börsch-Supan, A. (2004) Pension reform in Germany: the impact on retirement decisions. *Finanzarchiv*, 60(3), 393–421.

Boeri, T. & Tabellini, G. (2012) Does information increase political support for pension reform? *Public Choice* 150: 327–362.

Brinch, C. N. & Fredriksen, D. & Vestad, O. L. (2017) Life Expectancy and Claiming Behavior in a Flexible Pension System. *Scandinavian Journal of Economics*, accepted article. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/sjoe.12271>

Börsch-Supan, A. & Schnabel, R. & Kohnz, S. & Mastrobuoni, G. (2004) Micro modeling of retirement decisions in Germany. Teoksessa Gruber, J. & Wise, D. A. (toim.) *Social security and retirement around the world, micro-estimation*. University of Chicago Press, 285–343.

Chan, S. & Stevens, A. H. (2004) Do changes in pension incentives affect retirement? A longitudinal study of subjective retirement expectations. *Journal of Public Economics* 88: 1307–1333.

Chan, S. & Stevens, A. H. (2008) What you don't know can't help you: Pension knowledge and retirement decision-making. *The Review of Economics and Statistics* 90: 253–266.

Coile, C. & Diamond, P. & Gruber, J. & Josten, A. (2002) Delays in claiming social security benefits. *Journal of Public Economics*, 84(3), 357–385.

Cook, F. L. & Jacobs, L. R. & Kim, D. (2010) Trust in What You Know: Information, Knowledge, and Confidence in Social Security. *The Journal of Politics* 72: 397–412.

Dellis, A. & Desmet, R. & Jousten, A. & Perelman, S. (2004) Micro-Modeling of Retirement in Belgium. Teoksessa Gruber, J. & Wise, D. A. (toim.) *Social security and retirement around the world, micro-estimation*. University of Chicago Press, 41–98.
Eläkebarometri (2017) <https://www.etk.fi/julkaisu/elakebarometri-2017/>

Eläkekysymysten asiantuntijatyöryhmän raportti (2013) Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen eliniän pitenemiseen. Eläketurvakeskus: Tampere.

ETK Tilastotietokanta, Eläkkeellesiirtymisikä, Eläkkeellesiirtymisikä työeläkejärjestelmässä. <http://tilastot.etk.fi>, viitattu 2.3.2018.

Finch, N. (2014) Why are women more likely than men to extend paid work? The impact of work-family life history. *European Journal of Aging* 11: 31–39.

Finseraas, H. & Jakobsson, N. (2014a) Does a simple information intervention change the perception of a reform? *Applied Economics Letters* 21: 1266–1268.

Finseraas, H. & Jakobsson, N. (2014b) Does information about the pension system affect knowledge and retirement plans? Evidence from a survey experiment. *Journal of Pension Economics and Finance* 13: 250–271.

Fisher, G. G. & Chaffee, D. S. & Sonnega, A. (2016) Retirement Timing: A Review and Recommendations for Future Research. *Work, Aging and Retirement* 2: 230–261.

Fisher, G. G. & Ryan, L. H. & Sonnega, A. (2015) Prolonged working years: Consequences and directions for interventions. Teoksessa Vuori, J. & Blonk, R. & Price, R. H. (toim.) *Sustainable Working lives: Managing work transitions and health throughout the life course*. Springer: Dordrecht, Netherlands.

Forma, P. & Tuominen, E. & Väänänen-Tomppo, I. (2004) Työssä jatkamisen haasteet yksityisellä ja julkisella sektorilla. Teoksessa Tuominen, E. (toim.) *Eläkeuudistus ja ikääntyvien työssä jatkamisaikheet*. Eläketurvakeskuksen raportteja 2004:37: Helsinki, 23–84.

Forma, P. & Tuominen, E. & Väänänen-Tomppo, I. (2005) Who wants to continue at work? Finnish pension reform and the future plans of older workers. *European Journal of Social Security* 7: 23–84.

Frieze, I. H. & Olson, J. E. & Murrell, A. J. (2011) Working beyond 65: Predictors of late retirement for women and men MBAs. *Journal of Women & Aging* 23: 40–57.

Gruber, J. & Wise, D. A. (2004) *Social security and retirement around the world, micro-estimation*. University of Chicago Press.

Hakola, T. (2002) Economic incentives and labour market transitions of the aged Finnish workforce. VATT-tutkimuksia 89. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Hanel, B. (2010) Financial incentives to postpone retirement and further effects on employment – Evidence from a natural experiment. *Labour Economics*, 17, 474–486.

Järnefelt, N. & Nivalainen, S. (2016) Miksi julkisella sektorilla aiotaan myöhemmin eläkkeelle kuin yksityisellä? Teoksessa Järnefelt, N. (toim.) *Työolot ja työurat – tutkimuksia työurien vakaudesta ja eläkkeelle siirtymisestä*. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 08/2016: Helsinki, 201–226.

Järnefelt, N. (2010) Education and longer working lives: A longitudinal study on education differences in late exit from working life among older employees in Finland. *Finnish Centre for Pensions, Studies* 2010:1.

Kannisto, J. (2015) Eläkkeellesiirtymisikä Suomen työeläkejärjestelmässä. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 03/2015: Helsinki.

Knuuti, J. & Palomurto, M. (2015) Työtulon ja yritystoiminnan verotettavien tulojen suhde ammatin- ja liikkeenharjoittajilla. Teoksessa Salonen, J. (toim.) *Yrittäjien lakisääteinen eläketurva – työurat, työtulot ja rahoitus*. Eläketurvakeskus: Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2015: Tampere, 103–147.

Koskenvuo, K. (2017) Eläkeiät ja työuraeläke. Teoksessa Tenhunen, S. & Airio, I. & Kangas, O. & Koskenvuo, K. & Kuivalainen, S. (toim.) *Eläketiedon merkitys – suomalaisten mielipiteet vuoden 2017 eläkeuudistuksesta*. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2017: Helsinki, 63–84.

Kuivalainen, S. (2017) Nuoret tuntevat eläketurvaa paljon paremmin kuin luulevat. Blogikirjoitus, Eläketurvakeskus 13.10.2017. <https://www.etk.fi/blogit/nuoret-tuntevat-paljon-paremmiin-elaketurvaa-kuin-luulevat/>

Laine, V. (2004) Eläkejärjestelmän kannustinvaikutukset. VATT-keskustelualoitteita 331. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Landerretche, O. M. & Martinez, C. A. (2013) Voluntary savings, financial behavior and pension finance literacy: evidence from Chile. *Journal of Pension Economics and Finance* 12: 251–297.

Liebmann, J. B. & Luttmer, E. F. P. (2011) Would People Behave Differently if the Better Understood Social Security? Evidence from a Field Experiment. *American Economic Journal: Economic Policy* 7: 275–299.

MacLeod, P. & Fitzpatrick, A. & Hamlyn, B. & Jones, A. & Kinver, A. & Page, L. (2012) *Attitudes to Pensions: The 2012 Survey*. Department of Work and Pensions Research Report No 813: London.

- Mastrobuoni, G. (2011) The Role of Information for Retirement Behavior: Evidence Based of the Stepwise Introduction of the Social Security Statement. *Journal of Public Economics* 95: 913–925.
- McGarry, K. (2004) Health and retirement: Do changes in health affect retirement expectations? *Journal of Human Resources* 39: 624–648.
- Mermin, G. B. T. & Johnson, R. W. & Murphy, D. P. (2007) Why do boomers plan to work longer? *The Journal of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 62: 286–294.
- Midtsundstad, T. (2002) AFP-retiree: tired – or healthy and able-bodied? [AFP-pensjonisten: Sliten – eller frisk og arbeidsfør? Analyse av førtidspensjonering og bruk av AFP i LONHO-området]. Fafo-rapport 385. Oslo: Fafo.
- Nivalainen, S. (2014) Kuka jatkaa työssä 63 ikävuoden jälkeen? Teoksessa Järnefelt, N. & Nivalainen, S. & Salonkangas, S. & Uusitalo, H. (toim.) *Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä*. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014: Tampere, 83–102.
- Nivalainen, S. (2015) Miten elinaikakerroin vaikuttaa eläkkeelle siirtymiseen? Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 01/2015: Helsinki.
- Osittainen vanhuuseläke (2017) Eläketurvakeskuksen kysely 2017. Kalvopaketti. <https://www.slideshare.net/Elaketurvakeskus/elketurvakeskuksen-kysely-osittaisesta-vanhuuselkkeest>
- Poulsen, O. M. (2015) National report: Denmark. Teoksessa Hasselhorn, H. M. & Apt, W. (toim.) *Understanding employment participation of older workers: Creating a knowledge base for future labour market challenges*. Federal Ministry of Labour and Social Affairs.
- de Preter, H. & van Looy, D. & Mortelmans, D. (2014) Retirement timing of dual-earner couples in 11 European countries? A comparison of Cox and Shared Frailty models. *Journal of Family and Economic Issues* 36: 396–407.
- Raymo, J. M. & Warre, J. R. & Sweeney, M. M. & Hauser R. M. & Ho, J.-H. (2011) Precarious employment, bad jobs, labor unions, and early retirement. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 66B: 249–259.
- Rice, N. E. & Lang, I. A. & Henley, W. & Melzer, D. (2011) Common health predictors of early retirement: Findings from the English Longitudinal Study. *Age and aging* 40: 54–61.
- Samwick, A. (1998). New evidence on pensions, social security, and the timing of retirement. *Journal of Public Economics*, 70, 207–236.

van Solinge, H. & Henkens, K. (2009) Living longer, working longer? The impact of subjective life expectancy on retirement intentions and behaviour. *European Journal of Public Health*, vol.20(1), 47–51.

Stancanelli, E. (2017) Couples' retirement under individual pension design: A regression discontinuity study for France. *Labour Economics*, 49, 14–26.

Stock, J. H. & Wise, D. A. (1990) Pension, the option value of work, and retirement. *Econometrica*, 58, 1151–1180.

Sutela, H. & Lehto, A.-M. (2014) Työolojen muutokset 1977–2013. Tilastokeskus: Helsinki.

Szinovacz, M. E. & Martin, L. & Davey, A. (2014) Recession and Expected Retirement Age: Another Look at the Evidence. *The Gerontologist* 54: 245–257.

Tenhunen, S. & Airio, I. (2017) Miten hyvin vuoden 2017 eläkeuudistus tunnetaan? Teoksessa Tenhunen, S. & Airio, I. & Kangas, O. & Koskenvuo, K. & Kuivalainen, S. (toim.) Eläketiedon merkitys – suomalaisten mielipiteet vuoden 2017 eläkeuudistuksesta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2017: Helsinki, 29–46.

Tenhunen, S. & Salonen, J. (2016) Maatalousyrittäjien työurat ja eläketurva. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 07/2016: Helsinki.

Tenhunen, S. (2017a) Eläkeikä nousee mutta joustot säilyvät. Kyselytutkimus vuoden 2017 eläkeuudistuksesta ja työssäjatkamisaikeista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2017: Helsinki.

Tenhunen, S. (2017b) Eläkkeelle siirtymisen lykkääminen ja varhennus. Teoksessa Tenhunen, S. & Airio, I. & Kangas, O. & Koskenvuo, K. & Kuivalainen, S. (toim.) Eläketiedon merkitys – suomalaisten mielipiteet vuoden 2017 eläkeuudistuksesta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2017: Helsinki, 47–62.

Tuominen, E. & Takala, M. & Ahonen, K. & Karisalmi, S. (2010) Palkansaajien eläkeaikomukset 2000-luvulla. Teoksessa Tuominen, E. & Takala, M. & Forma, P. (toim.) Työolot ja työssä jatkaminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2010:2: Helsinki, 91–132.

Tuominen, E. & Tuominen, K. & Kahma, N. (2012) Joustava vanhuuseläkeikä. Työntantaja- ja työntekijäkyselyihin perustuva tutkimus joustavan eläkeiän toimivuudesta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2012: Tampere.

Uusitalo, R. & Nivalainen, S. (2013) Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeellesiirtymisikään. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 5/2013: Helsinki.

Wang, M. & Schultz, K. S. (2010) Employee Retirement: A Review and Recommendations for Future Investigation. *Journal of Management* 36: 172–206.

Zappala, S. & Depolo, M. & Fraccaroli, F. & Guglielmi, D. & Sarchielli, G. (2008) Postponing job retirement? Psychosocial influences on the preference for early or late retirement. *Career development international* 13: 150–167.

LIITTEET

Liite 1 Aineiston painottaminen

Vastanneista keskimääräistä useampi oli naisia. Vastanneista heitä oli 54,1 prosenttia, kun otoksessa naisten osuus oli 51,6 prosenttia. Vastanneet olivat myös keskimääräistä vanhempia: vastanneiden keski-ikä oli 58,1 vuotta, kun koko otoksen keski-ikä oli 57,9 vuotta. Etenkin nuorempien ikäluokkien miehet ovat vastanneet keskimääräistä harvemmin. Vastauskadon myötä vastanneiden ja otoksen demografinen jakauma sukupuolen ja iän suhteen erosivat hieman toisistaan (taulukko L1.1). Khi²-testin merkitsevyyttä kuvastava p-arvo sekä sukupuolen että iän suhteen oli alle 0,001, eli erojen voidaan todeta olevan tilastollisesti erittäin merkitseviä.

Taulukko L1.1.

Vastaajien ja otoksen demografinen jakauma.

	Vastanneet n=2 179	Otos n=4 000
Sukupuoli		
Miehiä	45,90 %	48,40 %
Naisia	54,10 %	51,60 %
Ikä (v. 2016 lopussa)		
keskiarvo	58,1 vuotta	57,9 vuotta
Ikäluokka		
54–56	30,00 %	35,00 %
57–59	35,70 %	33,70 %
60–62	34,30 %	31,30 %

Otos on tehty siten, että se vastaa väestön jakaumaa iän ja sukupuolen kohdalla. Vastauskadon korjaamiseksi voidaan käyttää analyysipainoja. Ne on laskettu kullekin ikäryhmälle sukupuolittain siten, että

$$\text{Paino} = \text{aineiston koko} \times \frac{\text{ryhmän osuus otoksessa}}{\text{vastanneiden lukumäärä ryhmässä}},$$

missä aineiston koko on kaikkien vastaajien lukumäärä eli 2 179.

Taulukko L1.2.*Ikä- ja sukupuolijakauma otoksessa ja vastanneissa.*

	Osuus otoksessa (%)	Osuus vastanneissa (%)	Painokerroin
Mies 54 v.	5,40	4,04	1,3371
Mies 55 v.	5,75	4,86	1,1820
Mies 56 v.	6,17	4,86	1,2694
Mies 57 v.	5,38	5,05	1,0647
Mies 58 v.	5,53	6,06	0,9120
Mies 59 v.	4,63	5,00	0,9246
Mies 60 v.	5,63	5,83	0,9651
Mies 61 v.	5,00	5,60	0,8930
Mies 62 v.	4,92	4,64	1,0625
Nainen 54 v.	6,35	4,96	1,2811
Nainen 55 v.	5,40	5,14	1,0506
Nainen 56 v.	5,97	6,10	0,9789
Nainen 57 v.	6,17	6,84	0,9030
Nainen 58 v.	5,85	6,15	0,9513
Nainen 59 v.	6,13	6,61	0,9268
Nainen 60 v.	5,78	6,42	0,8988
Nainen 61 v.	5,25	5,92	0,8868
Nainen 62 v.	4,70	5,92	0,7939

Liite 2 Vastaajien yleisestä alimmasta eläkeiästä poikkeavat eläkeiät

Kyselyn kohteena olleilla ikäluokilla voi olla yleisestä eläkeiästä poikkeavia eläkeikiä. Tällaisia ovat esimerkiksi julkisen sektorin henkilökohtaiset eläkeiät, julkisen sektorin ammatilliset eläkeiät sekä työnantajan järjestämä tai yrittäjän itselensä ottama lisäeläketurva. Tiedot mahdollisista yleisestä eläkeiästä poikkeavasta eläkeiästä perustuvat vastaajien omiin arvioihin. Aineiston analysoinnissa vastaajalla oletetaan olevan yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä, mikäli hän on rastinut vaihtoehtoista joko julkisen sektorin henkilökohtaisen eläkeiän, julkisen sektorin ammatillisen eläkeiän tai työnantajan järjestämän tai yrittäjän lisäeläketurvan ja tämän lisäksi osannut kertoa, mikä poikkeava eläkeikä on.

Julkisen sektorin henkilökohtaiset eläkeiät eivät muuttuneet uudistuksessa. Henkilökohtaiset eläkeiät ovat yleensä 63–65 vuotta. Julkisen sektorin ammatilliset eläkeiät ovat yleisemmin alle 63 vuotta. Nämä nousevat uudistuksen myötä kolmella kuukaudella vuotta kohti vuodesta 2018 alkaen. Ammatillinen eläkeikä voi nousta korkeintaan kaksi vuotta, eikä se voi nousta ikäluokan vanhuuseläkkeen alarajaa korkeammalle. Työnantajan järjestämään tai yrittäjän lisäeläketurvaan ikärajojen muutos ei vaikuta.

Kolmanneksella vastanneista oli yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä, jonka ikärajan he tiesivät. Vastaajista 21 prosentilla oli julkisen sektorin henkilökohtainen eläkeikä ja noin kahdeksalla prosentilla julkisen sektorin ammatillinen eläkeikä. Noin kuusi prosenttia vastaajista kertoi, että heillä on työnantajan järjestämä tai yrittäjän lisäeläketurva. Kolmannes vastaajista (32 prosenttia) kertoi, ettei heillä ole yleisestä eläkeiästä poikkeavaa eläkeikää. Lisäksi toinen kolmannes ei osannut sanoa, onko heillä muuta eläkeikää.

Henkilökohtainen ja ammatillinen eläkeikä olivat selvästi yleisempiä julkisen sektorin työntekijöiden kohdalla. Julkisella sektorilla työskentelevistä 60 prosentilla oli joko henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikä. Myös yksityisen sektorin työntekijöistä 14 prosenttia kertoi, että heillä on nykyiseen työhön liittyen henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikä.

Taulukko L2.1.*Onko henkilöllä voimassa yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä?*

	On poikkeava eläkeikä ja tietää sen	Julkisella sektorilla työskentelevät*	
		Kyllä	Ei
Julkisen sektorin henkilökohtainen eläkeikä	21,4 %	45,2 %	9,6 %
Julkisen sektorin ammatillinen eläkeikä	7,5 %	14,5 %	4,1 %
Työnantajan järjestämä tai yrittäjän lisäeläketurva	6,0 %	0,4 %	8,8 %
Ei mitään edellä mainituista	32,1 %	8,9 %	43,5 %
En osaa sanoa	33,0 %	30,9 %	34,0 %
Vastaajien lkm	2 179	719	1 460

* Työskentelysektori määräytyy sen mukaan, mikä on vuoden 2015 pisin työsuhde. Julkiseen sektoriin lasketaan ne vastaajat, joiden pisin työsuhde on ollut valtiolla, kunnalla tai kirkolla. Ei-ryhmässä on mukana ne, joiden pisin työsuhde on yksityisellä sektorilla, jotka ovat pääasiassa yrittäjien tai maatalousyrittäjien eläkelain piirissä tai joille ei ole työsuhdetietoa.

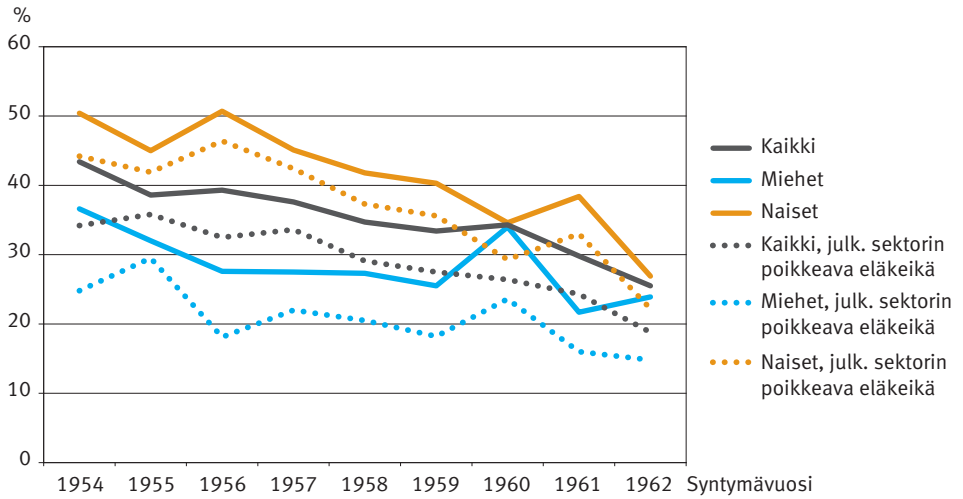
Vastaajien osuus, joilla on yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä, laskee vastaajien syntymävuoden myötä (kuvio L2.1) Vanhimman, vuonna 1954 syntyneen ikäluokan kohdalla 43 prosentilla vastaajista on joko julkisen sektorin henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikä, työnantajan järjestämä tai yrittäjän lisäeläketurva. Osuus laskee ikäluokkien myötä siten, että vuonna 1962 syntyneiden kohdalla yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä oli 26 prosentilla vastaajista.

Naisilla on miehiä yleisemmin yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä. Vuonna 1954 syntyneiden naisten kohdalla 50 prosentilla vastaajista oli yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä. Nuorimmassa, vuonna 1962 syntyneessä ikäluokassa osuus on 27 prosenttia. Miehistä yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä on ikäluokasta riippuen 22–37 prosentilla. Nuorimmassa ikäluokassa muut eläkeiät ovat harvinaisempia. Miesten kohdalla trendi muiden eläkeikien yleisyydestä laskee iän myötä vuonna 1960 syntyneitä lukuun ottamatta. Naisten kohdalla piikki on vuonna 1961 syntyneiden ikäluokassa.

Kuviossa tarkastellaan vielä erikseen niitä, joilla on julkisen sektorin ammatillinen tai henkilökohtainen eläkeikä (kuvio L2.1, pisteviivat). Nämä eläkeiät liittyvät suoraviivaisesti vanhuuseläkkeeseen. Sen sijaan työnantajan järjestämä tai yrittäjän lisäeläketurva voivat olla joidenkin kohdalla lähinnä lisäturvaa tarjoava osa eläkettä, joka ei välttämättä mahdollista täysimääräistä eläkkeelle siirtymistä ikärajan kohdalla. Myös julkisen sektori poikkeavan eläkeiän kohdalla yleisyys laskee nuorempiin ikäluokkiin siirryttäessä.

Kuvio L2.1.

Vastaajien osuus, joilla mikä tahansa on yleisestä eläkeiästä poikkeava eläkeikä tai julkisen sektorin henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikä

Liite 3 Kyselylomake

Kyselytutkimus vuoden 2017 eläkeuudistuksesta ja eläkeikää lähestyvien aikeista siirtyä eläkkeelle

Valintakysymyksissä rastita Sinun tilannettasi tai näkemystäsi parhaiten vastaava vaihtoehto. Avoimissa kysymyksissä kirjoita vastaus sille varattuun tilaan.

1. Työskenteletkö tällä hetkellä

- Kokoaikaisesti
- Osa-aikaisesti
- En lainkaan

2. Jos työskentelet tällä hetkellä, kuinka tyytyväinen olet työhösi?

- Erittäin tyytyväinen
- Tyytyväinen
- En tyytyväinen enkä tyytymätön
- Tyytymätön
- Erittäin tyytymätön

3. Mikä on asemasi työelämässä tällä hetkellä?

- Yrittäjä tai maatalousyrittäjä
- Alempi toimihenkilö
- Ylempi toimihenkilö tai asiantuntija
- Työntekijä
- Opiskelija
- Työtön
- Eläkeläinen
- Muu

4. Mikä on korkein koulutuksesi

- Perusaste (peruskoulu, kansakoulu, keskikoulu tai vastaava)
- Keskiaste (lukio/ylioppilas, ammatillinen tutkinto, oppisopimuskoulutus tai vastaava)
- Alin korkea-aste (opistoasteen tutkinto)
- Ammattikorkeakoulututkinto tai alempi korkeakoulututkinto
- Ylempi korkeakoulututkinto tai tutkijakoulutus

5. Mikä seuraavista sopii kohdallesi parhaiten?

- Puolisoni on jo eläkkeellä
- Puolisoni on töissä ja hän todennäköisesti jää eläkkeelle ennen minua
- Puolisoni on töissä ja todennäköisesti jääme eläkkeelle samaan aikaan
- Puolisoni on töissä ja hän todennäköisesti jää eläkkeelle minua myöhemmin
- Puolisoni ei ole töissä eikä eläkkeellä
- Minulla ei ole puolisoa

6. Onko menojen kattaminen nykyisillä tuloillasi pääasiassa

- Helppoa
- Melko helppoa
- Melko hankalaa
- Hankalaa
- En osaa sanoa

7. Arvioi, kuinka suuri eläkkeesi ennen veroja tulee olemaan jäädessäsi kokoaikaiselle eläkkeelle?

- _____ €/kk
- En osaa sanoa

8. Uskotko tulevan eläkkeesi riittävän kattamaan eläkeaikaisen kulutuksen

- Hyvin
- Melko hyvin
- Kohtalaisesti
- Melko huonosti
- Huonosti
- En osaa sanoa

9. Oletko varautunut eläkeikaan yksityisesti?

- Minulla on erityisesti eläkeikää varten tarkoitettuja säästöjä ja/tai varallisuutta
- En varsinaisesti, uskon lakisääteisen eläkkeeni riittävän
- En, säästäminen ei ole ollut minulle mahdollista taloudellisista syistä

10. Miten hyvin arvioit kokonaisuutena tulevasi taloudellisesti toimeen eläkeaikana?

- Hyvin
- Melko hyvin
- Kohtalaisesti
- Melko huonosti
- Huonosti
- En osaa sanoa

11. Onko sinulla nykyiseen työhösi liittyvä

- Julkisen sektorin henkilökohtainen eläkeikä _____ v _____kk
- Julkisen sektorin ammatillinen eläkeikä _____v _____kk
- Työnantajasi järjestämä tai yrittäjän lisäeläketurva, jonka eläkeikä on _____v _____kk
- Ei mitään edellä mainituista
- En osaa sanoa

INFOBOKSI 1. Eläkkeen karttuminen ja vanhuuseläkkeen alaikäraja

Vuodesta 2017 alkaen eläkettä karttuu 1,5 % palkasta työntekijän iästä riippumatta. 53–62-vuotiaat saavat siirtymäaikana (2017–2025) korotettua 1,7 % karttumaa. Uudistuksen myötä eläke karttuu koko palkasta, eikä eläkkeen laskennassa vähennetä palkansaajan työeläkemaksua eläkettä kartuttavasta tulosta.

Vanhuuseläke koostuu työeläkkeestä, kansaneläkkeestä tai niiden yhdistelmästä. Työeläkkeen alaikäraja nousee asteittain vuoden 2017 jälkeen kolmella kuukaudella vuodessa, kunnes alaikäraja on 65 vuotta. Vuodesta 2030 alkaen työeläkkeen ikäraja kytketään elinajan keskimääräiseen kehitykseen.

Kansaneläkkeen ikäraja pysyy 65 vuodessa. Vuoden 2030 jälkeen kansaneläkkeen ikäraja seuraa työeläkkeen ikärajaa.

Syntymävuosi	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Eläkkeen alaikäraja	63 v	63 v 3 kk	63 v 6 kk	63 v 9 kk	64 kk	64 v 3 kk	64 v 6 kk	64 v 9 kk	65 v

Jos sinulla on yleisestä eläkeistä poikkeava eläkeikä, katso lisätietoja lomakkeen lopusta kohdasta 1.

12. Missä iässä arvelet jääväsi kokoaikaiselle eläkkeelle?

_____vuoden ja _____kuukauden iässä

13. Oletko harkinnut, että jatkaisit työelämässä vielä kokoaikaiselle eläkkeelle jäätyäsi?

- Kyllä, kokoaikaisesti eläkkeen ohella
- Kyllä, osa-aikaisesti eläkkeen ohella
- Kyllä, satunnaisesti keikka- tai projektituonteisesti eläkkeen ohella
- Kyllä jonkin verran, mutta sopivaa työtä ei todennäköisesti ole tarjolla
- En aio enää olla mukana työelämässä
- En osaa sanoa

14. Jos olet harkinnut jatkavasi työskentelyä eläkkeen ohessa, onko sen taustalla ensisijaisesti

- Taloudelliset syyt
- Muut kuin taloudelliset syyt
- Sekä taloudelliset että muut syyt

15. Omalla kohdallani vanhuuseläkkeen alaikärajaan saakka työskentelemisen suurin haaste on

- Töiden säilyminen tai uuden työpaikan löytyminen
- Oma jaksamiseni ja terveydentilani
- En koe vanhuuseläkeikärajaan asti työskentelemisessä suuria haasteita

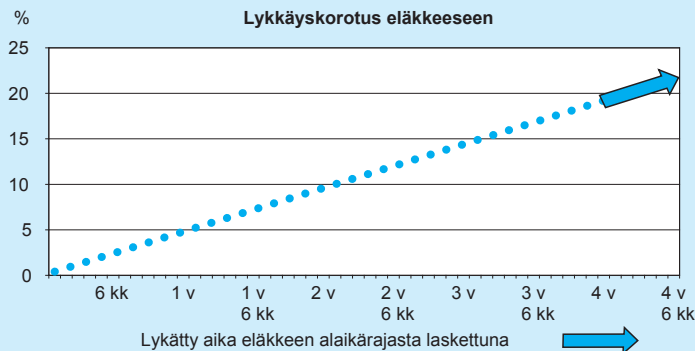
INFOBOKSI 2. Elinajanodotteen pitenemisen ja eläkkeelle siirtymisen vaikutus eläkkeeseen

Eliniän pidentyessä eläkkeellä ollaan pidempään ja eläkkeitä maksetaan pidempi aika. Elinaiakakerroin ottaa tämän huomioon pienentämällä kuukausieläkettä siten, että eläkettä maksetaan eläkeaikana keskimäärin sama summa. Oheisessa taulukossa on arvio elinaikakertoimesta ja sen kuukausieläkettä leikkaavasta vaikutuksesta ikäluokittain.

Syntymävuosi	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Arvio elinaikakertoimesta*	0,968	0,962	0,957	0,952	0,946	0,940	0,935	0,930	0,925
Arvio elinaikakertoimen vaikutuksesta*, %	-3,2 %	-3,8 %	-4,3 %	-4,8 %	-5,4 %	-6,0 %	-6,5 %	-7,0 %	-7,5 %

*Elinaiakakerroin on vahvistettu vuonna 1954 syntyneille. Muiden ikäluokkien kohdalla kyse on arviosta.

Eläkkeelle siirtymisen lykkääminen vanhuuseläkkeen *alajakarajan* yli korottaa eläkettä pysyvästi 0,4 prosenttia jokaista myöhennettyä kuukautta kohti. Eläkkeelle siirtymisen myöhentäminen vuodella korottaa eläkettä 4,8 prosenttia.

Esimerkki: Tarkastellaan vuonna 1954 syntynyttä henkilöä, jolla on vanhuuseläkeikänsä alarajalla, 63-vuotiaana karttunut eläkettä 2 000 euroa. Elinaiakakerroin pienentää eläkettä 3,2 prosenttia, jolloin eläkettä saisi 1 936 euroa kuukaudessa.

Jos esimerkkihenkilön myöhentäisi eläkkeelle siirtymistä vuodella, lykkäyskorotus nostaisi hänen kuukausieläkettään 4,8 prosenttia, eli 92,93 euroa.

Lisäksi lykkäyksen aikana tehdystä työstä karttuisi uutta eläkettä. Esimerkiksi 3 000 euron kuukausipalkalla vuosi töissä korottaisi kuukausieläkettä noin 43 eurolla (kun elinaikakertoimen vaikutus on otettu huomioon).

Jos sinulla on yleisestä eläkeistä poikkeava eläkeikä, katso lisätietoja lomakkeen lopusta kohdasta 2.

16. Olitko tietoinen elinaikakertoimen vaikutuksesta?

- Kyllä, arvio leikkaavasta vaikutuksesta on odotusteni mukainen
- Kyllä, mutta arvio leikkaavasta vaikutuksesta on suurempi kuin luulin
- Kyllä, mutta arvio leikkaavasta vaikutuksesta on pienempi kuin luulin
- En ollut

17. Onko elinaikakertoimella ja lykkäyskorotuksella vaikutusta suunnittelemaasi eläkeikään?

- Ei, suunnittelen jääväni eläkkeelle heti saavutettuani alaikärajan
- Ei, suunnittelen jatkavani töissä yli alaikärajan
- Kyllä, eläkettä leikkaavan vaikutuksen vuoksi suunnittelen jatkavani töissä, mutta korkeintaan yhden vuoden yli alaikärajan
- Kyllä, eläkettä leikkaavan vaikutuksen vuoksi suunnittelen jatkavani töissä enemmän kuin vuoden yli alaikärajan

18. Kuinka paljon eläketäsi pitäisi korottaa, jotta olisit valmis lykkäämään eläkkeelle siirtymistä yhdellä vuodella?

- _____ euroa
- Eläkkeen korottaminen ei riitä kannustamaan minua lykkäämään eläkkeelle siirtymistä
- En osaa sanoa

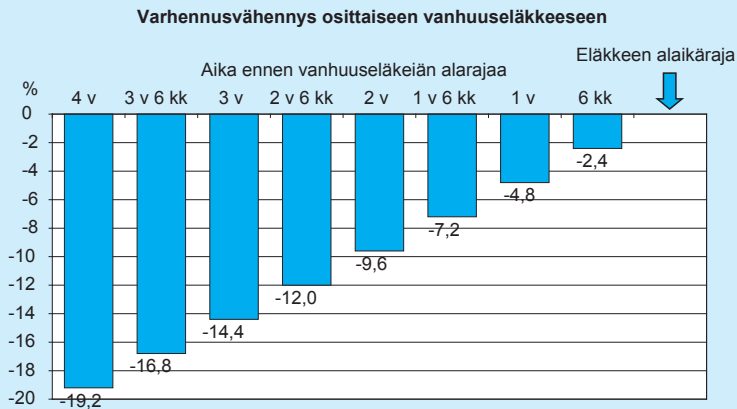
INFOBOKSI 3. Osittainen vanhuuseläke

Uusia osa-aikaeläkkeitä ei enää myönnetä vuoden 2016 jälkeen. Sen sijaan 2017 alkaen on mahdollista siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle ennen varsinaista eläkettä.

Osittaisen vanhuuseläkkeen ohella voi jatkaa töissä, vähentää työntekoa tai lopettaa työnteon kokonaan. Myös työelämän ulkopuolella olevat voivat siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle. Osittaisen vanhuuseläkkeen aikana työskentelystä karttuu normaalisti eläkettä.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä, kun on täyttänyt 61 vuotta. Eläkkeen määräksi voi valita joko 25 % tai 50 % osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymiseen mennessä kertyneestä kuukausieläkkeestä.

Osittaisen vanhuuseläkkeen ottaminen varhennettuna pienentää vanhuuseläkettä pysyvästi. Pienennys koskee sitä osaa eläkkeestä, joka on otettu varhennettuna. Pienennys on 0,4 % jokaista kuukautta kohti, jolla osittaisen vanhuuseläkkeen aloittamisikä alittaa vanhuuseläkkeen alaikärajan.

Esimerkki: Tarkastellaan henkilöä, joka siirtyy osittaiselle vanhuuseläkkeelle 2 vuotta ennen omaa alinta vanhuuseläkeikänsä. Oletetaan myös, että hänen karttunut kuukausieläkkeensä on elinaikakertoimen huomioon ottamisen jälkeen 1 500 euroa.

25 prosentin osittainen vanhuuseläke ennen varhennusvähennystä olisi 375 euroa kuukaudessa.

Varhennusprosentti on $2 \cdot 12 \cdot 0,4 \% = 9,6 \%$. Tässä esimerkissä se tarkoittaa 36 euron leikkausta eläkkeeseen. Osittaista vanhuuseläkettä saisi siis ennen veroja 339 euroa kuukaudessa.

Myös tuleva vanhuuseläke pienenee 36 eurolla.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä myös eläkkeen alaikärajan täyttämisen jälkeen. Tällöin osittaisena vanhuuseläkkeenä otettua osaa korotetaan lykkäyskorotuksella. Lykkäyskorotus lasketaan jokaiselta kuukaudelta, jolla osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymishetki ylittää alimman vanhuuseläkeiän.

Sitä osaa, jota ei vielä oteta, korotetaan lykkäyskorotuksella aina varsinaisen vanhuuseläkkeen alkamiseen asti. Korotus on 0,4 % jokaista alaikärajan yli lykättyä kuukautta kohti. Työttömyyspäivärahaa saavat eivät kuitenkaan saa lykkäyskorotusta.

Esimerkki: Otetaan esimerkiksi henkilö, siirtyy osittaiselle vanhuuseläkkeelle vanhuuseläkeiän alarajalla. Oletetaan, että hänen karttunut kuukausieläkkeensä osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtymisen hetkellä on 2 000 euroa elinaikakertoimen vaikutuksen huomioon ottamisen jälkeen.

25 %:n osittainen vanhuuseläke on 500 euroa kuukaudessa.

Loppuosaa kertyneestä eläkkeestä, 1 500 euroa, korotetaan joka kuukausi 0,4 prosentilla siihen saakka, että henkilö jää vanhuuseläkkeelle. Jos esimerkkihenkilö jatkaa vuoden osittaisella vanhuuseläkkeellä, lykkäyskorotus kasvattaa eläkettä $12 \cdot 0,4 \% = 4,8 \%$, eli 72 euroa.

Tämän lisäksi hänelle kertyy normaalisti uutta eläkettä osittaisen vanhuuseläkkeen ohella tehdystä työstä.

Jos sinulla on yleisestä eläkeistä poikkeava eläkeikä, katso lisätietoja lomakkeen lopusta kohdasta 3.

19. Uskotko käyttäväsi mahdollisuutta ottaa osittaista vanhuuseläkettä?

- Kyllä, 25 % kuukausieläkkeestä
- Kyllä, 50 % kuukausieläkkeestä
- En
- En osaa sanoa

20. Jos uskot valitsevasti osittaisen vanhuuseläkkeen, aiotko osittaisen vanhuuseläkkeen aikana

- jatkaa töissä kokoaikaisesti
- jatkaa töissä osa-aikaisesti
- lopettaa työnteon kokonaan
- en ole työssä

21. Jos uskot valitsevasti osittaisen vanhuuseläkkeen, minkä ikäisenä arvioit aloittavasi sen? (mahdollinen 61 ikävuoden jälkeen)

_____ v _____ kk

INFOBOKSI 4. Työuraeläke

Työuraeläkkeeseen on mahdollisuus 63 vuotta täyttäneellä, joka on tehnyt vähintään 38 vuoden työuran rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä. Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttaviin kuormittavuustekijöihin luetaan fyysisesti ja henkisesti vaativat työtehtävät.

Lisäksi työuraeläkkeen myöntämisessä edellytetään, että henkilön työkyky on heikentynyt sairauden, vian tai vamman vuoksi. Edellytys työkyvyn heikkenemisestä on lievempi kuin täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä. Työkyvyn heikkenemistä arvioidaan lääketieteellisin perustein.

Työkyvyttömyyseläke säilyy uudistuksen myötä ennallaan. Sen taso nousee hieman eläkeiän nousun vaikutuksesta. Työuraeläke jää tasoltaan hieman matalammaksi kuin vastaavan ikäisenä myönnetty työkyvyttömyyseläke.

22. Uskotko, että terveytesi puolesta todennäköisesti

- pystyt jatkamaan työskentelyä vanhuuseläkeikään asti.
- pystyt jatkamaan työskentelyä vanhuuseläkeikään asti, mutta vain osa-aikaisesti.
- en pysty jatkamaan työskentelyä vanhuuseläkeikään asti.
- en osaa sanoa.

23. Aiotko hakea työuraeläkettä?

- Kyllä
- En, vaikka uskoisin olevani työurani ja työkykyni puolesta siihen oikeutettu
- En, työurani ja/tai työkykyni eivät täytä työuraeläkkeen ehtoja
- En osaa sanoa

24. Mitä mieltä olet seuraavien väitteiden kanssa?

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Kun elinikä pitenee, on perusteltua pienentää kuukausieläkkeitä, jotta eläkejärjestelmän rahoitus pysyy kestäväällä tasolla.	☐	☐	☐	☐	☐
Kun elinikä pitenee, on perusteltua nostaa eläkeikää, jotta eläkejärjestelmän rahoitus pysyy kestäväällä tasolla	☐	☐	☐	☐	☐
Kun elinikä pitenee, on perusteltua nostaa eläkemaksuja, jotta eläkejärjestelmän rahoitus pysyy kestäväällä tasolla.	☐	☐	☐	☐	☐
On tärkeää, että järjestelmässä on osittaisen vanhuuseläkkeen kaltainen vaihtoehto, jonka myötä eläkkeelle on mahdollista siirtyä joustavasti myös ennen alinta eläkeikää	☐	☐	☐	☐	☐
Lykkäyskorotus kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä	☐	☐	☐	☐	☐
Varhennusvähennys kannustaa myöhentämään eläkkeelle siirtymistä	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on hyvä käsitys siitä, miten työssä jatkaminen vaikuttaa omaan eläkkeeseeni	☐	☐	☐	☐	☐

25. Saitko tämän kyselyn yhteydessä hyödyllistä lisätietoa eläkeasioista?

- Kyllä
 En
 En osaa sanoa

Jos sinulla on yleisestä alimmasta vanhuuseläkeistä poikkeava eläkeikä

1. Vanhuuseläkkeen alaikäraja

Uudistuksessa julkisen sektorin henkilökohtaiset eläkeiät eivät muutu. Jos henkilökohtainen eläkeikä on korkeampi kuin eläkkeen alaikäraja, vanhuuseläkkeelle voi jäädä alimmassa vanhuuseläkeikässä, mutta ennen vuotta 1995 karttunutta eläkettä pienennetään.

Julkisen sektorin ammatilliset eläkeiät nousevat 3 kuukaudella vuotta kohti 2018 alkaen. Ammatillinen eläkeikä ei kuitenkaan voi nousta ikäluokan vanhuuseläkkeen alarajaa korkeammaksi. Enimmillään ammatillinen eläkeikä voi nousta kaksi vuotta.

Merenkulkumattien alemmat eläkeiät nousevat asteittain ja mahdollisuus ansaita alempi eläkeikä poistuu siirtymäkauden jälkeen.

Työnantajan järjestämään tai yrittäjien lisäeläketurvan ikärajoihin uudistuksella ei ole vaikutusta.

2. Eläkkeelle siirtymisen vaikutus eläkkeeseen

Eläkkeelle voi siirtyä, kun ylittää oman ikäluokansa vanhuuseläkkeen alaikärajan. Jos voimassa oleva henkilökohtainen tai ammatillinen eläkeikäsi on korkeampi kuin vanhuuseläkkeen alaikäraja, ja jäät eläkkeelle oman ikäluokan vanhuuseläkkeen alaikärajalla, eläkkeesi pienenee ns. normeeraus myötä eikä lisäeläkeosuutta myönnetä.

Ennen vuotta 1995 henkilökohtaisen eläkeiän piirissä eläke karttui yleistä karttumisvauhtia nopeammin. Muuntovähennys eli normeeraus tarkoittaa sitä, että jos henkilö jää vanhuuseläkkeelle ennen omaa henkilökohtaista vanhuuseläkeikänsä, ennen vuotta 1995 karttunut peruseläke muunnetaan vastaamaan 63 vuoden ikää. Eläke on tällöin hieman pienempi kuin se olisi, jos henkilö olisi jatkanut töissä henkilökohtaiseen eläkeikänsä asti.

3. Osittainen vanhuuseläke

Voit siirtyä osittaiselle vanhuuseläkkeelle periaatteessa samoin ehdoin kuin muutkin. Jos siirryt osittaiselle vanhuuseläkkeelle ennen henkilökohtaista tai ammatillista eläkeikäsi, osittaisena vanhuuseläkkeenä ottamaasi eläkkeen osaa pienennetään normeeraus myötä. Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen ei myöskään silloin tule mahdollista lisäturvaa. Mahdollinen varhennusvähennys osittaiseen vanhuuseläkkeeseen lasketaan ikäluokan alimmasta vanhuuseläkeistä.

Osittaista vanhuuseläkettä ei myönnetä ennen ikäluokan alinta vanhuuseläkeikää sellaiselle henkilölle, joka on täyttänyt ammatillisen eläkeikänsä.

Lisätietoja eläkeuudistuksen vaikutuksista

Julkisen sektorin henkilökohtaisten ja ammatillisten eläkeikien kohdalla saat lisätietoa KEVAsta, www.keva.fi.

Merenkulkumattien osalta saat lisätietoa Merimieseläkekassasta, www.merimieseläkekassa.fi.

Työnantajan järjestämästä lisäturvasta saat lisätietoja työnantajaltasi.

Yrittäjien lisäturvan kohdalla saat lisätietoja omasta eläkeyhtiöstäsi.

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Eläketietous, taloudellisten kannustimien vaikuttavuus ja eläkeaikeet

Eläkejärjestelmään liittyvät taloudelliset kannustimet lykätä eläkkeelle siirtymistä voivat vaikuttaa päätöksiin vain, jos ne tunnetaan. Tutkimuksessa tarkastellaan eläkeikää lähestyvien tietoutta eläkejärjestelmän kannustimista, näkemyksiä kannustimien vaikuttavuudesta sekä kannustimien merkitystä eläkeaikeisiin.

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

Eläketurvakeskus on lakisääteinen työeläketurvan kehittäjä, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. Tutkimuksia-sarjassa julkaistaan tutkimuksellisista lähtökohdista tehtyjä ja tieteelliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia eläketurvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN